

Zorg voor mantelzorg

Eindrapport RTA Mantelzorg

Deelnemers RTA Mantelzorg:

Marlies de Groot
Hanneke Mijnhart

Ondersteuning griffie:

Marte Smits
Juul Cornips

Inhoudsopgave

Bevindingen en aanbevelingen	3
Hoofdstuk 1: Inleiding en verantwoording	7
Hoofdstuk 2: Mantelzorg in Nederland	8
2.1 Inleiding.....	8
2.2 Wat is mantelzorg?.....	8
2.3 Belang van mantelzorg.....	9
2.4 Ondersteuning mantelzorgers wettelijk geregeld.....	10
Hoofdstuk 3: Mantelzorgers in Renkum	12
3.1 Inleiding.....	12
3.2 Aantallen.....	12
3.3 Ondersteuningsbehoeften van mantelzorgers.....	13
Hoofdstuk 4: Mantelzorgbeleid in de Renkum	16
4.1 Inleiding.....	16
4.2 Vastgesteld beleid: beleidskaders en uitgangspunten.....	16
4.3 Uitvoering van het beleid.....	17
4.4 Renkum in vergelijking met andere gemeenten.....	22
Hoofdstuk 5: Mantelzorg en wonen	25
5.1 Inleiding.....	25
5.2 Trends en tendensen.....	25
5.3 Instrumenten voor wonen in nabijheid.....	26
5.4 Voorwaarden scheppen voor ‘langer zelfstandig wonen en mantelzorgen’	28
Hoofdstuk 6: Tevredenheid van mantelzorgers	31
6.1 Inleiding.....	31
6.2 Cijfers over tevredenheid van mantelzorgers	31
6.3 Ervaringsverhalen van mantelzorgers in Renkum	32
Bronnenlijst en verantwoording	36
Bijlagen	40
1. Plan van aanpak.....	40
2. Artikelen Rijn en Veluwe.....	44

Bevindingen en aanbevelingen

Mantelzorg is een van de acht onderwerpen van de Raadsthema-Agenda (RTA) in de Raadsperiode 2014-2018. De decentralisatie, transitie en transformatie in het Sociaal Domein hebben tot gevolg dat het informele netwerk voor inwoners met een zorgvraag in belang is toegenomen. De RTA werkgroep heeft zich in dit onderwerp verdiept, door gesprekken te voeren met allerlei betrokken partijen en literatuuronderzoek te doen. In dit rapport treft u de bevindingen en aanbevelingen.

Bevindingen

Is het huidige beleid van de gemeente Renkum ten aanzien van mantelzorg voldoende en passend voor de behoefte in onze gemeente?

De decentralisaties in het sociaal domein waren voor de gemeente aanleiding om opnieuw invulling te geven aan het mantelzorgbeleid. De gemeente heeft sindsdien gewerkt aan een nieuw ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers. Deze inspanningen hebben nog niet een ondersteuningsaanbod opgeleverd dat als voldoende, passend, divers en flexibel genoeg beoordeeld kan worden.

- Het aantal mantelzorgers dat bij een gesprek van de gemeente met een zorgvrager aanwezig is, is erg laag;
- Voor groepen mantelzorgers bestaan er drempels om gebruik te maken van de bestaande (maatwerk)voorzieningen, zoals respijtzorg;
- De gemeente maakt nog onvoldoende gebruik van de bestaande sociale infrastructuur van vrijwilligers en zorgprofessionals uit de nulde en eerste lijn¹ om in contact te komen met mantelzorgers of hun ondersteuningsbehoeften te kunnen signaleren;
- De informatievoorziening is beperkt en niet toegesneden op verschillende doelgroepen mantelzorgers;
- Er is nauwelijks aanbod van ondersteuning van algemene voorzieningen, zoals cursussen, ontmoetingsplekken, een vraagbaak of aanspreekpunt.
- De gemeente ziet de ondersteuning van mantelzorgers nog onvoldoende als integraal vraagstuk in samenhang met ruimtelijke ordening en wonen.

Mantelzorg in Nederland

Met de transitie in het sociaal domein is een grotere nadruk komen te liggen op de informele zorg door mantelzorgers en vrijwilligers. Door mantelzorgers te ondersteunen kunnen zij hun taken langer blijven uitvoeren en kan het beroep op de duurdere professionele zorg en ondersteuning worden uitgesteld. Het treffen van goede en passende voorzieningen voor mantelzorgers is in het belang van zowel de mantelzorgers, zorgvragers als de gemeente zelf.

In de Wmo 2015 is een aantal verantwoordelijkheden opgenomen voor gemeenten voor de ondersteuning en het treffen van voorzieningen voor mantelzorgers.

¹ **Nuldelijnszorg** is de zorg die gegeven wordt door mantelzorgers, vrijwilligers en familie. **Eerstelijnszorg** is alle zorg die direct toegankelijk is voor de patiënt. Denk aan huisartsen, maatschappelijk werk en spoedeisende hulp in ziekenhuizen. **Tweedelijnszorg** is de zorg waar een verwijzing voor nodig is.

Mantelzorgers in Renkum

Mantelzorgers vormen zowel een onzichtbare als diverse doelgroep. Exacte cijfers van aantallen mantelzorgers in Renkum zijn niet bekend, de gemeente werkt met schattingen op basis van landelijke cijfers.

Mantelzorgers vragen pas laat om ondersteuning bij de gemeente of welzijnsorganisaties. Vaak melden zij zich pas als er al ernstige problemen zijn door langdurige en structurele overbelasting.

We constateren dat er een behoefte is aan ondersteuning onder mantelzorgers. Het gaat hier om: Goede toegankelijke informatievoorziening, lotgenotencontact/ontmoetingsplaatsen, respijtzorg en een functionaris/persoon die hen op weg helpt. Ook moet de ondersteuningsbehoefte van mantelzorgers altijd worden meegenomen in het onderzoek naar passende maatwerkvoorzieningen. Laagdrempeligheid en (financiële) toegankelijkheid zijn daarbij belangrijke voorwaarden.

Het mantelzorgbeleid in de gemeente Renkum

De decentralisaties in het sociaal domein waren voor de gemeente aanleiding om opnieuw invulling te geven aan het mantelzorgbeleid. Voorheen bestond er een ondersteuningsaanbod van vrijwilligersorganisaties en welzijnsinstellingen, gesubsidieerd door de gemeente.

Het huidige mantelzorgbeleid is vormgegeven in de Uitvoeringsnotitie Mantelzorg. Vier basisfuncties staan hierin centraal: vinden, versterken, verlichten en verbinden.

In 2017 heeft de gemeente stappen gezet in de uitvoering van de ondersteuning van mantelzorgers. De informatievoorziening op de website is verbeterd; mantelzorgers worden meer betrokken bij de gesprekken van de zorgvrager en de gemeente. De gemeente heeft gekozen voor een nieuwe en bredere invulling van de maatwerkvoorziening Ondersteuning Thuis. De nieuwe infrastructuur voor de ondersteuning van mantelzorgers is nog in opbouw. De digitale vraag en aanbod site voor vrijwillige hulp Wehelpen is in 2016 gestart en de digitale sociale kaart: 'Sterk Renkum' komt er in 2018 aan. Cursussen voor mantelzorgers, lotgenotencontacten, inloophuizen/ontmoetingsplekken zijn er weinig.

Als we een vergelijking maken met andere gemeenten, zien we grote verschillen in de kwantiteit en kwaliteit van informatievoorziening over Wmo-voorzieningen en de ondersteuningsmogelijkheden voor mantelzorgers. De gemeente Renkum zou hier kunnen leren van de gemeente Utrecht en Rheden.

Mantelzorg en wonen

Nabijheid is belangrijk om mantelzorg te kunnen -blijven- verlenen. Mensen blijven langer zelfredzaam wanneer zij wonen in levensloopbestendige woningen, er voorzieningen in de buurt zijn, activiteiten georganiseerd worden en er een bepaalde infrastructuur is voor ondersteuning, welzijn en zorg. Een gevolg van eigen regie en langer zelfstandig blijven wonen is dat er in het algemeen minder een beroep op mantelzorg en professionele zorg wordt gedaan. Een integrale benadering van zorg, huisvesting en inrichting van de openbare ruimte qua beleid en uitvoering

levert meerwaarde op. Het beleid van de gemeente Renkum is in dit opzicht nog onvoldoende integraal.

Manieren om bij elkaar te wonen zijn: via een mantelzorgurgentie (sociale huur), inwoning of in een mantelzorgwoning. Van de voorrangsregeling bij toewijzing van woningen op grond van mantelzorgurgentie in de sociale huursector is in Renkum nog geen gebruik van gemaakt. De reden hiervoor is onbekend.

Inwoning is makkelijk te realiseren, maar kan grote nadelige gevolgen hebben voor uitkeringen en toeslagen. Bij inwoning zal er namelijk in het algemeen sprake zijn van samenwonen. Wanneer je de ruimte en financiële middelen hebt en er is sprake van een goede relatie tussen de mantelzorger en zorgvrager, dan is het realiseren van een mantelzorgunit een goede optie. Er zijn geen cijfers bekend van de beschreven alternatieven.

Bij het formuleren van integraal beleid voor huisvesting, zorg en de inrichting van de openbare ruimte is het belangrijk om met de wensen en behoeften van ouderen en andere zorgvragers rekening te houden.

Ouderen willen meer eigen regie. De gemeente zou meer en betere informatie kunnen geven over de (on)mogelijkheden van het wonen in elkaars nabijheid. In de prestatieafspraken met Vivare moet meer aandacht komen voor mantelzorg.

Voorbeelden van beleid en uitvoering van de gemeente Renkum op het terrein van langer zelfstandig wonen zijn o.a.: De 'Bewust Wonen Campagne' en het Woonzorggebied de Sonnenberg. De 'Bewust Wonen campagne' is ondersteunend voor het langer zelfstandig blijven wonen. Een evaluatie is van belang.

In den lande zijn er voorbeelden van wooninitiatieven, waarbij nabuurschap belangrijk is. Door ruimte te bieden aan initiatiefnemers en hen waar mogelijk bij te staan, kunnen gemeenten bijdragen aan de randvoorwaarden voor langer zelfstandig wonen.

Tevredenheid van mantelzorgers

Mantelzorgers maken niet vaak gebruik van de ondersteuningsmogelijkheden die er voor hen zijn. Dikwijls ervaren mantelzorgers hun zorgtaken als vanzelfsprekend of nemen het voor lief, maar er zijn ook drempels om gebruik te maken van ondersteuningsmogelijkheden. Soms zijn mensen niet in staat om een hulp- of ondersteuningsvraag te formuleren, of zijn zij simpelweg niet bewust van de mogelijkheden die er zijn. Hoewel de informatievoorziening vanuit de gemeente is verbeterd, zijn hier nog stappen in te maken.

Mantelzorgers oordelen wisselend over het aanbod en de kwaliteit van de ondersteuning. Het cliëntervaringsonderzoek laat zien dat een grote groep noch positief, noch negatief oordeelt over het ondersteuningsaanbod. Ongeveer de helft van de ondervraagde mantelzorgers vindt dat het aanbod voldoende rekening houdt met de wensen van mantelzorgers en ervaren dat het aanbod hen ook daadwerkelijk ontlast. Meer dan de helft van de ondervraagde mantelzorgers is tevreden over de kwaliteit van de ondersteuning die zij krijgen.

De ervaringsverhalen laten echter ook zien dat de ondersteuning niet altijd aansluit bij de wensen en verwachtingen van mantelzorgers. Het is lastig om in aanmerking te komen voor

maatwerkvoorzieningen, bijvoorbeeld als het gaat om aanpassingen in huis. Daarnaast kan de eigen bijdrage een grote drempel zijn om gebruik te maken van verschillende vormen van respijtzorg. Verschillende mantelzorgers geven aan dat de gemeente tekort schiet als het gaat om verschaffen van informatie en voorlichting. Onzekerheid over de eigen financiële bijdrage kan leiden tot het mijden van dit soort voorzieningen.

Mantelzorgers hebben wisselende ervaringen als het gaat om contacten met medewerkers van het sociale loket. Soms wordt er snel en adequaat gereageerd op een hulp- of ondersteuningsvraag en wordt er goed meegedacht met de zorgvrager/ mantelzorger. Maar in andere gevallen wordt het contact met de gemeente ervaren als bureaucratisch en weinig empathisch.

Aanbevelingen

- 1. Betrek mantelzorgers bij het gesprek met de zorgvrager en onderzoek ook de ondersteuningsbehoefte van de mantelzorger.** Door de mantelzorger te ondersteunen, ondersteun je ook de zorgvrager.
- 2. Werk beter samen met bestaande organisaties in de 0^e en 1^e lijn.**
Investeer meer in deze relaties. Wees als gemeente een netwerkpartner in de ondersteuning rondom de mantelzorger en maak afspraken over structureel overleg, communiceer en wissel uit. Maak gebruik van de veel vroegere signalering van mantelzorgers door 0^e en 1^e lijn.
- 3. Maak een onderscheid naar verschillende groepen mantelzorgers in het beleid,** zoals kinderen die voor een ouder zorgen, hoogbejaarde partners, ouders die voor een kind zorgen, jonge mantelzorgers, mensen met en zonder werk. Maak divers beleid dat toegesneden is op deze doelgroepen.
- 4. Verbeter de toegankelijkheid, kwantiteit en kwaliteit van de informatievoorziening** voor verschillende groepen mantelzorgers. **Betrek de verschillende soorten mantelzorgers bij de inhoud en vormgeving van de informatievoorziening.** Maak duidelijk hoe procedures lopen, waar informatie verkrijgbaar is, wat de kosten, de eventuele eigen bijdrage en de tegemoetkomingen zijn.
- 5. Wees laagdrempelig (en) bereikbaar** voor zowel de mantelzorger als zijn/haar netwerk. Zorg voor **inloop-mogelijkheden, vaste herkenbare aanspreekpunten en lotgenotencontact.**
- 6. Neem als gemeente het voortouw om huisvesting, woningbouw en inrichting van de openbare ruimte meer te koppelen aan sociaal- en mantelzorgbeleid en andersom.** Sta open voor woning/huisvestinginitiatieven waar zorg voor elkaar een rol speelt. Speel hierin een faciliterende rol.

1. Inleiding en verantwoording

Mantelzorg is een van de acht onderwerpen van de Raadsthema-Agenda (RTA) in de Raadsperiode 2014-2018. De decentralisatie, transitie en transformatie in het Sociaal Domein hebben tot gevolg dat het informele netwerk voor inwoners met een zorgvraag in belang is toegenomen. De ondersteuning van mantelzorgers is vanaf 2015 formeel geregeld in de Wet maatschappelijke Ondersteuning. Gemeenten moeten mantelzorgers ondersteunen met algemene voorzieningen en respijtzorg volgens de WMO.

In Renkum is er voor gekozen om de mantelzorg zowel in het beleid als in de uitvoering opnieuw vorm te geven. In juli 2015 is de nieuwe nota Mantelzorg verschenen. Vanaf januari 2016 is het steunpunt mantelzorg opgeheven opdat deze functie per 2017 ondergebracht kon worden in de nieuwe ondersteuningsstructuur van algemene voorzieningen voor het sociaal domein.

Doel van deze RTA Mantelzorg is de Raad informatie te geven over de stand van zaken van het beleid en de uitvoering met betrekking tot mantelzorg in onze gemeente. De volgende vragen zijn het uitgangspunt geweest:

- is er in onze gemeente voldoende en passende ondersteuning voor mantelzorgers?
- is de passende ondersteuning voldoende flexibel en divers?

Deze vragen hebben we breed en integraal beantwoord. Antwoorden hebben we gezocht in beleidsstukken, achtergrondartikelen en interviews met professionals en ambtenaren. Ook wilden wij de ervaringen van mantelzorgers zelf horen. Dit is gelukt via artikelen in de Rijn en Veluwe die wij daar mochten plaatsen. We hebben niet alleen gekeken naar de ontwikkelingen en ondersteuning vanuit het sociaal domein, maar ook vanuit de ruimtelijke ordening, de woonomgeving en de sociale zekerheid. De artikelen, verslagen en interviews zijn terug te vinden in de bijlage.

Een RTA-werkgroep is geen onderzoeksbureau. De signalen en uitkomsten zoals wij die in Renkum hebben opgepikt, hebben we afgezet tegen de eigen Renkumse voornemens en ontwikkelingen landelijk en in andere dorpen en steden. Dit alles conform het Plan van Aanpak dat in de Commissie Inwoners van 15 mei 2017 is gepresenteerd.

In 2015 is de RTA-werkgroep Mantelzorg gestart en ook weer gestopt. In januari 2017 heeft de RTA-werkgroep een doorstart gemaakt met 4 leden. Na het (moeten) stoppen van Chretien Mali en Hans Hageman (voorjaar 2017) hebben Hanneke Mijnhart en Marlies de Groot de werkzaamheden voortgezet met ondersteuning van Marte Smits (raadsadviseur / plv. griffier) en Juul Cornips (interim raadsadviseur).

Hierbij presenteren wij onze bevindingen. Deze zouden niet tot stand gekomen zijn zonder de medewerking van de vele mantelzorgers, professionals en ambtenaren in Renkum met wie wij waardevolle gesprekken hebben gehad. Wij danken hen voor hun tijd en ervaringen die zij met ons hebben gedeeld.

Hanneke Mijnhart en Marlies de Groot

2. Mantelzorg in Nederland

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we een beknopt algemeen beeld van mantelzorg in Nederland en recente ontwikkelingen hierin. In paragraaf 2.1 geven we een beschrijving van het begrip mantelzorg. Vervolgens gaan we in paragraaf 2.2 in op het toenemende belang van mantelzorg in Nederland. We sluiten dit hoofdstuk af met een beschrijving van een aantal wettelijke bepalingen voor de ondersteuning van mantelzorgers, zoals die zijn opgenomen in de Wmo 2015.

Voor een meer compleet beeld verwijzen we naar mezzo.nl, de website van belangenvereniging van mantelzorgers in Nederland, en de Woudlopers gids Informele Zorg (Movisie en VNG, 2017).

2.2 Wat is mantelzorg?

De Wmo 2015 beschrijft mantelzorg als 'hulp ten behoeve van zelfredzaamheid, participatie, beschermd wonen, opvang, jeugdhulp, het opvoeden en opgroeien van jeugdigen en zorg en overige dienstverlening als bedoeld in de Zorgverzekeringswet, die rechtstreeks voortvloeit uit een tussen personen bestaande sociale relatie en die niet wordt verleend in het kader van een hulpverlenend beroep.'

Het Sociaal Cultureel Planbureau omschrijft mantelzorg als 'alle hulp aan een hulpbehoevende door iemand uit diens directe sociale omgeving in Nederland' (SCP, 2014).

Mantelzorg is een vorm van *informele hulp*, dat wil zeggen: alle hulp aan mensen met gezondheidsproblemen die niet wordt gegeven in het kader van een beroep (SCP, 2014). Het kan hierbij zowel gaan om mantelzorg als vrijwilligerswerk.

Mezzo, de landelijke vereniging voor mantelzorgers, wijst op een aantal wezenlijke verschillen tussen mantelzorg en vrijwilligerswerk (zie www.Mezzo.nl). Bij **mantelzorg** bestaat er een relatie tussen hulpverlener en hulpbehoevende. Dit kan een partner, ouder of kind zijn, maar ook een ander familielid, vriend of kennis. Mantelzorgers kiezen er niet voor om te gaan zorgen: *het overkomt hen*, omdat ze een emotionele band hebben met degene die zorg nodig heeft. Mantelzorgers zorgen soms 24 uur per dag, kunnen hier niet zomaar mee stoppen en verrichten soms ook verpleegkundige handelingen.

Bij **vrijwilligerswerk** is er wel sprake van een vrijwillige keuze om hulp of ondersteuning te gaan verlenen. Vrijwilligers kunnen tal van motieven hebben om hulp te gaan verlenen en er bestaat nog geen (emotionele) band tussen vrijwilliger en hulpbehoevende bij aanvang van de zorg. Zorgvrijwilligers verlenen zorg of ondersteuning in georganiseerd verband voor een beperkt aantal uren en kunnen hier op eigen initiatief weer mee stoppen.

Behalve het onderscheid tussen mantelzorg en vrijwilligerswerk is er binnen de groep mantelzorgers onderscheid te maken naar intensieve mantelzorg, mantelzorg op afstand, jonge mantelzorgers, mantelzorg voor dementerenden of andere chronische en progressieve ziektes (Parkinson, Kanker), werkende mantelzorgers enzovoort. Elke groep heeft zijn eigen kenmerken en eigen behoeften aan ondersteuning.

2.3 Het belang van mantelzorg

De afgelopen jaren is mantelzorg steeds belangrijker geworden (SCP, 2015). In de eerste plaats komt dit door demografische ontwikkelingen, zoals de vergrijzing. Het stijgende aandeel 80-plussers in de samenleving leidt nu eenmaal tot een structurele toename van de zorgvraag. Een andere oorzaak van het toenemende belang van mantelzorg is het overheidsbeleid. Met de decentralisaties in het sociale domein en de invoering van de Wmo 2015 is de verantwoordelijkheid voor zorg en ondersteuning bij de gemeentes komen te liggen.

De Wmo 2015 legt de nadruk op zelfredzaamheid en participatie van de zorgvrager: naast de gemeentelijke ondersteuning zijn 'informele zorg' en 'eigen kracht' belangrijke bronnen van ondersteuning (SCP, 2017). Dit betekent dat mensen die (langdurige) zorg en ondersteuning nodig hebben steeds meer een beroep -moeten- doen op familie, vrienden en burens.

Belangenvereniging Mezzo wijst erop dat zonder mantel- en vrijwilligerszorg het zorgstelsel onhoudbaar zou zijn (www.Mezzo.nl).

Het overheidsbeleid gaat nu uit van:

1. zelfredzaamheid van de zorgvrager (alleen, als stel of als gezin);
2. ondersteuning door familie en directe omgeving (mantelzorg);
3. aanvullende zorg door de gemeente (Wmo & Jeugdwet);
4. van zorg door professionals (WLZ, ZVW).

(zie ook vilans.nl 'Infographic: Hervorming van zorg en ondersteuning: de vertaling van de transitie binnen de gemeente')

In de praktijk blijkt overigens dat de informele hulp door mantelzorgers en vrijwilligers doorgaans naast de formele hulp door professionals bestaat. De meeste mensen die zorg van de gemeente en/of professionals krijgen, ontvangen daarnaast zorg van familieleden, vrienden of kennissen.

Verschillende onderzoeken laten een structurele stijging zien van het aantal mantelzorgers in Nederland en naar verwachting zal deze stijging zich ook in de komende jaren blijven voortzetten (SCP, 2015; GGD, 2016). Het betreft een aanzienlijk deel van de bevolking. Over het exacte percentage mantelzorgers in Nederland lopen de cijfers uiteen afhankelijk van de gehanteerde definities.

Mantelzorg in cijfers 2014 volgens SCP (Informele Hulp: wie doet wat? Kerncijfers)

- 1 op de 3 (33%) volwassenen gaven in 2014 mantelzorg;
- 3.100.000 (23,7%) mantelzorgers geven *langdurig mantelzorg*, d.w.z.: langer dan 3 maanden;
- 730.000 (5,6%) mantelzorgers geven *intensief mantelzorg*: meer dan 8 uur per week;
- 610.000 (4,7%) mantelzorgers geven zowel langdurig als intensief hulp.

- 4 op de 5 mantelzorgers helpt familie;
- 87% van de mantelzorgers geniet van leuke momenten in de zorg;
- 1 op 10 mantelzorgers voelt zich zwaar belast;
- 5 op 6 mantelzorgers tussen de 18 en 65 jaar combineert betaald werk met mantelzorg;
- 12% van de kinderen en jongeren tussen 5-24 jaar groeit op met een chronisch zieke huisgenoot.

Bron: www.mezzo.nl

2.4 Ondersteuning van mantelzorgers wettelijk geregeld

Vanaf 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor voorzieningen voor zorg en ondersteuning. Dit geldt ook voor de ondersteuning van mantelzorgers. Zowel in de Wmo als in de Participatiewet, de Jeugdwet, de Zorgverzekeringswet, de Wet langdurige zorg, evenals de Huisvestingwet 2014 staan maatregelen ter ondersteuning van de mantelzorger. Gemeenten kunnen zelf bepalen op welke wijze zij invulling geven aan deze wettelijke verplichtingen.

In de Wmo 2015 is een aantal bepalingen opgenomen voor gemeenten voor de ondersteuning en het treffen van voorzieningen voor mantelzorgers.

1. *Ondersteuning van mantelzorgers is onderdeel van het beleidsplan Wmo*

Artikel 2.1.2 van de Wmo 2015 bepaalt dat de gemeenteraad periodiek een plan vaststelt met betrekking tot het door het gemeentebestuur te voeren beleid voor maatschappelijke ondersteuning. Dit beleidsplan moet ook beleidsvoornemens bevatten die gericht zijn op de verschillende categorieën van mantelzorgers en vrijwilligers om hen zoveel mogelijk in staat te stellen om hun taken als mantelzorger of vrijwilliger uit te voeren.

2. *Algemene maatregelen en voorzieningen om mantelzorg te bevorderen en mantelzorgers te ondersteunen*

Ook bepaalt de Wmo (art. 2.2.2) dat de gemeente verplicht is om cliënten en hun mantelzorgers te informeren over de mogelijkheden om gebruik te maken van (gratis) cliëntondersteuning en algemene voorzieningen. De gemeente dient hierbij een onderscheid te maken naar verschillende groepen mantelzorgers en vrijwilligers. De algemene voorzieningen zouden al deze groepen mantelzorgers en vrijwilligers in staat moeten stellen om hun taken als mantelzorger en vrijwilliger uit te voeren.

3. *Mantelzorgwaardering*

Gemeenten zijn verplicht om te zorgen voor een jaarlijkse blijk van waardering voor mantelzorgers. Artikel 2.1.6 geeft aan dat gemeenten in hun verordening moeten opnemen op welke wijze het college zorg draagt voor deze jaarlijkse blijk van waardering voor de mantelzorgers van cliënten in de gemeente. Veel gemeenten hebben hiervoor het mantelzorgcompliment, maar er zijn ook andere vormen van waardering denkbaar.

4. *De mantelzorger wordt zoveel mogelijk betrokken bij het onderzoek naar maatschappelijke ondersteuning van de zorgvrager/melder*

Indien bij het college melding wordt gedaan van een behoefte aan maatschappelijke ondersteuning, voert de gemeente een onderzoek uit om een beeld te krijgen van de situatie van de cliënt en diens ondersteuningsbehoefte. Waar mogelijk worden ook zijn/haar mantelzorger(s) bij dit onderzoek betrokken (zie art.2.3.2 Wmo).

5. *Maatwerkvoorzieningen ter ondersteuning van cliënten en mantelzorgers*

Maatwerkvoorzieningen zijn op de behoeften, persoonskenmerken en mogelijkheden van een persoon afgestemd geheel van diensten, hulpmiddelen, woningaanpassingen en andere maatregelen. Artikel 2.3.2 bepaalt dat de gemeente ook de ondersteuningsbehoeften van mantelzorgers moet meenemen in het onderzoek naar passende maatwerkvoorzieningen. Maatwerkvoorzieningen kunnen onder andere zijn: een *kortdurend verblijf van de cliënt in een*

instelling ter ontlasting van de mantelzorg, het daarvoor noodzakelijke vervoer, hulpmiddelen, woningaanpassingen of andere maatregelen.

Onderzoek van het SCP (2017) laat zien dat, ondanks de verschillen tussen gemeenten, de nadruk in de eerste plaats ligt op het in kaart brengen van de zorg- of ondersteuningsbehoefte van de zorgvrager zelf. De ondersteuningsvraag van de mantelzorgers krijgt minder aandacht. Toch doen gemeenten er goed aan om juist wel aandacht te hebben voor de mantelzorgsituatie: *“Het idee achter het wel bespreken van de mantelzorgsituatie is dat de mantelzorgers waar nodig ondersteund kan worden om zijn taak zo lang en gezond mogelijk vol te houden en daarmee het beroep op professionele ondersteuning uit te stellen.”* (SCP 2017: Zicht op de WMO 2015).

Kortom:

Met de transitie in het sociaal domein is een grotere nadruk komen te liggen op de informele zorg door mantelzorgers en vrijwilligers. Door mantelzorgers te ondersteunen kunnen zij hun taken langer blijven doen en kan het beroep op de duurere professionele zorg en ondersteuning worden uitgesteld. Het treffen van goede en passende voorzieningen voor mantelzorgers is in het belang van zowel de mantelzorgers, zorgvragers als de gemeente zelf.

In de Wmo 2015 is een aantal verantwoordelijkheden opgenomen voor gemeenten voor de ondersteuning en het treffen van voorzieningen voor mantelzorgers.

3. Mantelzorgers in Renkum

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de mantelzorgers in de gemeente Renkum. Hoeveel mantelzorgers zijn er in Renkum? Wie zijn deze mensen? Waar lopen zij tegen aan in hun rol als mantelzorger? Wat is hun ondersteuningsbehoefte? In paragraaf 3.2 kijken we naar het aantal mantelzorgers in Renkum. Vervolgens gaan we in paragraaf 3.3 in op de ondersteuningsbehoeften van mantelzorgers. Hierbij baseren we ons op gesprekken met verschillende professionals in het sociale domein in de Renkum.

3.2 Aantallen

Er zijn geen exacte cijfers bekend van het aantal mantelzorgers in Renkum. Mantelzorgers zijn lang niet altijd in beeld bij de gemeente, zo blijkt uit verschillende gesprekken met de ambtelijke organisatie en professionals in 'het veld'. Mantelzorgers zien zichzelf in de eerste plaats niet als 'mantelzorgers'. Wanneer ouderen gebreken krijgen (geheugenverlies, fysieke problemen), nemen hun partners vaak huishoudelijke taken over. Zij vinden dit vaak vanzelfsprekend en ervaren het niet als mantelzorg. Dit maakt ook dat mantelzorgers vaak terughoudend zijn om zich te melden bij de gemeente met een ondersteuningsvraag. Wanneer mensen zich bij de gemeente melden met een ondersteuningsvraag, gaat het in veruit de meeste gevallen om zorgvragers zelf en niet om mantelzorgers.

	Volgens MEZZO	Volgens gemeente Renkum	
RENKUM	1-1-2015	1-1-2015	1-1-2016
Aantal inwoners	31.408	31.435	31.279
Inwoners boven de 20 jaar	24.847	24.613	24.814
Mantelzorgers van 20 jaar en ouder	8.282	6.664 waarvan 3.772 mantelzorgers van 18 – 65 (uitvoeringsplan mantelzorg 2015)	Zie schattingen van 2015
Mantelzorgers 12-15 jaar (Er zijn geen exacte gegevens bekend over andere leeftijdscategorieën van jonge mensen)		277 (uitvoeringsplan mantelzorg 2015)	?
Mantelzorgers die langdurige zorg verlenen	7.057	5.100 (uitvoeringsplan mantelzorg)	Zie schattingen van 2015
Mantelzorgers, langdurige en intensieve zorg	1.168	2.142 (uitvoeringsplan mantelzorg)	Zie schattingen van 2015
Zwaarbelaste mantelzorgers	828	866 (uitvoeringsplan mantelzorg)	Zie schattingen van 2015

De gemeente gaat daarom uit van de geschatte aantallen mantelzorgers in de gemeente op basis van landelijke richtlijnen die zijn ontwikkeld door Mezzo (zie Uitvoeringsplan Mantelzorgbeleid 2015 – 2018) over.

In 2017 heeft de gemeente een onderzoek laten uitvoeren naar de ervaringen van cliënten van de Wmo. De vragenlijst is uitgezet bij Wmo- cliënten van de gemeente. Daarnaast was een aantal vragen toegevoegd die beantwoord konden worden door de mantelzorgers van de cliënten. Van de in totaal 312 ingevulde vragenlijsten hebben 95 mantelzorgers de mantelzorgvragen beantwoord (minder dan 2% van de mantelzorgers).

Aan hen werd gevraagd of zij in beeld zijn bij de gemeente (zie onderstaande tabel).

Bekendheid gemeente met mantelzorger	2015	2016
Bekend bij de gemeente	38%	46%
Niet bekend bij de gemeente, maar zou dit wel willen	23%	21%
Niet bekend bij de gemeente en zou dit ook niet willen	20%	15%
Weet niet	20%	18%

Bron: Cliëntervaring Wmo, gemeente Renkum, onderzoek uitgevoerd door BMC, juli 2017.

Op basis van deze gegevens lijkt het aandeel mantelzorgers dat in beeld is bij de gemeente in 2016 te zijn toegenomen ten opzichte van 2015. Het betreft hier echter geen representatief onderzoek en het lijkt aannemelijk dat het aandeel mantelzorgers dat niet in beeld is bij de gemeente in werkelijkheid veel groter is.

3.3. Ondersteuningsbehoeften van mantelzorgers

Omdat een groot deel van de mantelzorgers niet in beeld is bij de gemeente, is het ook lastig om hun ondersteuningsbehoeften in kaart te brengen. Om in beeld te brengen waar mantelzorgers zoal tegen aan lopen en welke ondersteuningsvragen zij hebben, hebben we verschillende gesprekken gevoerd met (zorg)professionals in de gemeente Renkum. Een lijst van de personen met wie is gesproken is als bijlage bij dit verslag gevoegd.

Wanneer zorgprofessionals met mantelzorgers in aanraking komen, is er vaak al meer aan de hand. In verschillende gesprekken werd er op gewezen dat mantelzorgers dikwijls pas in beeld komen als er zich al problemen voor doen, bijvoorbeeld door langdurige en structurele overbelasting. Het verlenen van langdurige mantelzorg kan ook tot verschillende klachten leiden zoals: overbelasting, fysieke klachten, stress, burn-out.

“Het verlenen van mantelzorgtaken kan tot een grotere belasting leiden. Het kan leiden tot stress, overbelasting, fysieke klachten of een burn-out. Mensen gaan naar de huisarts met relatief kleine klachten, zoals moeheid of stress. Dan blijkt vaak dat deze mensen zijn overbelast door de taken die zij als mantelzorger uitvoeren.”

Bron: Interview met een praktijkondersteuner huisartsenpraktijk.

De knelpunten die mantelzorgers ervaren, hangen grotendeels samen met de thuissituatie en de levensfase waarin een mantelzorger zich bevindt. De groep mantelzorgers is heel breed en divers: het zijn partners, kinderen, vrienden of burens. Iedere situatie is anders en de knelpunten en de belasting die mantelzorgers ervaren verschillen van persoon tot persoon.

Mantelzorgers in deze regio ervaren hun zorgtaken vaker als belastend

Van de mantelzorgers in de regio Midden-Gelderland, die strekt van Zevenaar tot Wageningen en Barneveld tot Lingewaard zegt 15,5 procent deze vrijwillige zorgverlening een tamelijk of zeer zware belasting te vinden, of zelfs overbelast te zijn. Die druk ligt met name bij mensen tussen de 19 en 65 jaar oud.

Dat is een groter deel van de mantelzorgers dan in aangrenzende regio's Gelderland-Zuid en Noord- en Oost-Gelderland. Deze laatste twee Gelderse GGD-gebieden staan wat betreft dit gevoel van belasting op plek 20 en 21 van de lijst van 26 landelijke regio's. Gelderland-Midden staat op plek acht.

Bron: De Gelderlander, 31 augustus 2017

Wanneer mensen een beperkt sociaal netwerk hebben, komt er vaak meer neer op de schouders van de partner ten aanzien van het verlenen van mantelzorg. In één van de gesprekken werd erop gewezen dat dit een toenemend probleem is in Renkum. Hier wonen relatief veel ouderen die na hun pensionering naar onze mooie groene gemeente zijn verhuisd met hun sociale netwerk op relatief grote afstand. Daar komt bij dat mantelzorgers die zorgen voor een zieke partner vaak ook al op leeftijd zijn en gaandeweg ook zelf steeds meer te maken krijgen met ouderdomskwaaltjes.

Ook voor mensen die langdurige mantelzorg combineren met een baan, kunnen mantelzorgtaken een zware belasting zijn.

“Ik verricht fysiek zwaar werk en als ik thuis kom ben ik doodop, maar dan moet ik nog koken en het huis opruimen. Het is best pittig.”

Bron: Interview Rijn en Veluwe, 28 juni 2017

De belasting van mantelzorgers heeft ook een financieel aspect. Wanneer mensen over voldoende middelen kunnen beschikken, hebben zij ook toegang tot meer voorzieningen voor zorg en ondersteuning om hun taak te verlichten, zoals een mantelzorgwoning in de tuin, meer uren vervangende zorg en meer uren huishoudelijke hulp.

Omdat mantelzorgers zo'n diverse groep vormen zijn er ook grote verschillen in de ondersteuningsbehoeften. Wel wezen onze gesprekspartners op vragen en behoeften die zich bij relatief veel mantelzorgers voordoen.

“Ondersteuning voor mantelzorgers moet mensen helpen versterken en verlichten. Daarnaast moet ondersteuning als plezierig worden ervaren, zodat het mensen echt ontlast.”

Bron: Reactie op interview Rijn en Veluwe, 28 juni 2017

In de eerste plaats werd gewezen op het belang van een goede *informatievoorziening*. Bijvoorbeeld: als mensen zorg verlenen aan een dementerende partner of ouder, hebben zij behoefte aan informatie over deze ziekte en hoe hier mee om te gaan. Het is belangrijk dat mantelzorgers weten waar zij terecht kunnen met hun vragen over zorgvoorzieningen, procedures en/of financiële regelingen.

Daarnaast bestaat er behoefte aan fysieke en virtuele *ontmoetingsplaatsen*, waar mantelzorgers op een laagdrempelige manier met lotgenoten en/of professionele hulpverleners in contact kunnen komen. Toegankelijkheid en ruime openingstijden zijn belangrijk, evenals verbondenheid met het dagelijkse leven (bijvoorbeeld bij de supermarkt, of bij de huisartsenpraktijk) .

“Een goede locatie is onmisbaar om vitale inwoners en minder vitale kwetsbare inwoners van de gemeente iets voor elkaar te laten betekenen. Bij dit soort locaties kan ook afstemming tussen professionals onderling (en professionals en mantelzorgers) plaatsvinden.”

Bron: Interview met een zorgverlener.

Ook is er een toenemende behoefte aan *respijtzorg*. Dat wil zeggen voorzieningen waarmee de zorgtaken van een mantelzorger tijdelijk overgenomen kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn verschillende vormen van dagopvang of vervangende zorg thuis.

Kortom:

Mantelzorgers vormen zowel een onzichtbare als diverse doelgroep. Exacte cijfers van aantallen mantelzorgers in Renkum zijn niet bekend, de gemeente werkt met schattingen op basis van landelijke cijfers.

Mantelzorgers vragen pas laat om ondersteuning bij de gemeente of welzijnsorganisaties. Vaak melden zij zich pas als er al ernstige problemen zijn door langdurige en structurele overbelasting. We constateren dat er een behoefte is aan ondersteuning onder mantelzorgers.

Het gaat hier in ieder geval om:

- *goede toegankelijke informatievoorziening*
- *lotgenotencontact/ontmoetingsplaatsen*
- *respijtzorg en een functionaris/persoon die hen op weg helpt.*

Ook moet de ondersteuningsbehoefte van mantelzorgers altijd worden meegenomen in het onderzoek naar passende maatwerkvoorzieningen. Laagdrempeligheid en (financiële) toegankelijkheid zijn daarbij belangrijke voorwaarden.

4. Het mantelzorgbeleid in de gemeente Renkum

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op het mantelzorgbeleid van de gemeente Renkum. Eerst gaan we in op het vastgestelde beleid (beleidskaders en uitgangspunten). Vervolgens gaan we in paragraaf 4.3 in op de wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan dit beleid. In paragraaf 4.4 vergelijken we het mantelzorgbeleid van de gemeente Renkum, met drie andere gemeenten.

4.2 Vastgesteld beleid: beleidskaders en uitgangspunten

Kadernota Sociaal domein 2015

In oktober 2015 heeft de gemeenteraad van Renkum een nieuwe kadernota Sociaal Domein vastgesteld. Dit document beschrijft de kaders en acht uitgangspunten waarlangs de transformatie in het sociaal domein vorm heeft gekregen, namelijk:

1. **Eén huishouden, één plan, één regie.**
2. **Versterken van de eigen regie, eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht van inwoners.**
3. **Versterken van buurtkracht en een veerkrachtige sterke samenleving, waarbij wederkerigheid als vanzelfsprekend wordt ervaren.**
4. **Vroeg signaleren en preventie. Snel opschalen als dat nodig is.**
5. **Bieden van een vangnet voor inwoners in een kwetsbare positie.**
6. **Maximale bescherming van privacy en de persoonlijke levenssfeer.**
7. **We streven naar een inclusieve samenleving**
8. **Communicatie is een interactief proces**

Deze uitgangspunten zijn vertaald in vijf beleidsrichtingen die vorm en inhoud geven aan de gewenste ontwikkelrichting. De eerste - en in deze context belangrijkste - beleidsrichting is *'het versterken van de samenleving'*.

Naar een nieuwe ondersteuningsstructuur voor mantelzorgers

De transformatie in het sociaal domein was tevens aanleiding voor het actualiseren van het mantelzorgbeleid. Met de invoering van de Wmo 2015 werd de gemeente ook verantwoordelijk voor de ondersteuning van mantelzorgers. Het gevolg hiervan was dat in 2016 de infrastructuur voor mantelzorgers in Renkum werd opgeheven. Zo kwam er een einde aan de functies van het mantelzorgsteunpunt, de mantelzorgcafés en de Bezoek en Oppas Service (BOS) voor chronisch zieke of dementerende ouderen. Deze functies moesten plaatsmaken voor een nieuwe ondersteuningsstructuur voor mantelzorgers.

In 2015 heeft de gemeente hiervoor het Uitvoeringsplan Mantelzorg 2015-2018 opgesteld. Belangrijk uitgangspunt van dit uitvoeringsplan is dat mantelzorgondersteuning naar vraag plaatsvindt. Hierbij wordt uitgegaan van de geactualiseerde landelijke basisfuncties: Vinden, Versterken, Verlichten en Verbinden. De nieuwe basisfuncties bieden richtlijnen om

mantelzorgondersteuning samen met vrijwilligersorganisaties, mantelzorgondersteuners en zorgaanbieders in te richten en aan te sturen.

Basisfunctie	Doel	Vernieuwing
Vinden	Bereiken van mantelzorgers die niet bekend zijn bij de gemeente	<ul style="list-style-type: none"> - Een sociaal loket voor integrale toegang - Structurele aandacht voor mantelzorg in communicatie en voorlichting gemeente; - Bouwen en onderhouden van netwerken met relevante partners
Versterken	Het versterken van positie en zelfredzaamheid mantelzorgers	<ul style="list-style-type: none"> - Bij het onderzoek naar de zorgvraag van cliënten wordt de mantelzorger betrokken. Hierbij wordt ook gekeken naar de ondersteuningsbehoefte van de mantelzorger . - Ondersteuning zo veel mogelijk d.m.v. algemene voorzieningen , zoals huishoudelijke hulp toelage; - Jaarlijkse blijk van waardering : bedrag van € 150 of voucher twv € 225 huishoudelijke hulp; - Verbeteren van algemene informatie voor mantelzorgondersteuning; - Digitale ondersteuningsstructuur WeHelpen ; - PGB kan worden ingezet voor diensten door personen uit het sociaal netwerk van zorgvragers;
Verlichten	Mantelzorgers kunnen de mantelzorgtaken blijven uitvoeren, meer nadruk op preventie en vroegtijdige ondersteuning.	<ul style="list-style-type: none"> - Nieuwe en bredere invulling van het lotgenotencontact ; - Informatie over educatieve aanbod en expertise van patiëntverenigingen - Praktische en materiële hulp voor mantelzorgers; - Verbreding van de tegemoet van meerkosten voor personen met een beperking of chronische problemen - Uitbreiding taken op het gebied van respijtzorg en kortdurend verblijf .
Verbinden	Gelijkwaardige samenwerking tussen de informele zorg door mantelzorgers en de formele zorg door professionals: een betere aansluiting van de leefwereld van professionals en zorgvragers en mantelzorgers.	<ul style="list-style-type: none"> - Inzetten van een communicatie-map ; - Nieuwe vorm van inkoop op het gebied van mantelzorgondersteuning . - Ondersteuning en facilitering van het netwerk vrijwillige hulpverlening; - Samenwerking met zorgaanbieders.

Bron: Uitvoeringsplan Mantelzorg 2015- 2018, gemeente Renkum juli 2015.

4.3 Uitvoering van het beleid

In hoeverre heeft de gemeente invulling gegeven aan de uitgangspunten van het uitvoeringsplan Mantelzorg? Bij het beantwoorden van deze vraag kijken we naar de vier centrale uitgangspunten van het beleid: a) vinden; b) versterken; c) verlichten en d) verbinden.

4.3.1 Vinden: in contact komen met mantelzorgers

Al eerder wezen wij erop dat mantelzorgers veelal buiten beeld blijven van de gemeente. Een van de uitgangspunten van het huidige beleid is om in contact te komen met de mantelzorgers. Bij het sociale loket kunnen mensen terecht met een zorg- of ondersteuningsvraag. Op basis van dit

gesprek krijgt de aanvrager gerichte informatie over het hulpaanbod van de verschillende organisaties en instellingen en advies welke voorzieningen het beste aansluiten bij de vraag.

In een aantal interviews met professionals en andere organisaties in het veld, werd aangegeven dat zij weinig contact hebben met medewerkers van het sociaal loket. Verschillende gesprekspartners ervaren het gebrek aan afstemming tussen de gemeente en zorgprofessionals als een gemis. Het komt vaak voor dat een zorgvrager door de zorgprofessional gewezen wordt op de ondersteuningsmogelijkheden vanuit de Wmo en het sociaal loket. Het sociaal loket doet het onderzoek dan weer vanaf het begin, terwijl hun situatie al bekend is bij verschillende organisaties en professionals. Voor de zorgvrager en de mantelzorgers kan dat belastend zijn.

“Bij het eerste gesprek begint de gemeente dan weer van voor af aan in de zorgcyclus. Dit is echter niet nodig omdat de situatie van de zorgvrager al in beeld is, bijvoorbeeld bij de huisarts. Het zou goed zijn als de informatie die er al is, overgenomen zou worden. Natuurlijk wel met toestemming van de zorgvrager.”

Bron: Interview met zorgprofessional

Ook ervaren onze gesprekspartners dat er veel personele wisselingen zijn bij de gemeente. Een gesprekspartner gaf aan terughoudend te zijn om zorgvragers en mantelzorgers door te sturen naar de gemeente omdat het contact met het sociaal loket en de gemeentelijke organisatie moeizaam gaat en tijdrovend is.

“De drempel om de gemeente te bellen is hoger geworden. Je bent eerder geneigd om contact op te nemen met andere instellingen.”

Bron: Interview met zorgprofessional

De site www.renkum.nl is de pagina waarop de gemeente de ondersteuningsmogelijkheden voor mantelzorgers onder de aandacht wil brengen. In de loop van 2017 is de informatievoorziening en het aantal algemene en maatwerkvoorzieningen op de website uitgebreid. Via de site kunnen mantelzorgers ook in contact komen met het sociaal team.

In vergelijking met andere gemeentes is het opvallend dat de site niet erg ‘aantrekkelijk’ is, de uitleg beperkt en soms buitengewoon ambtelijk. Ook is de mantelzorgpagina niet toegeschreven op de doelgroep mantelzorgers. Bij doorklikken bij bijvoorbeeld ‘ondersteuning door Sociaal Team’ kom je terecht op een algemene pagina die vooral geschreven is voor zorgvragers en ouders. Met het platform Sterk Renkum, werkt de gemeente aan het verbeteren van de digitale communicatie en informatievoorziening. De verwachte oplevering hiervan is februari 2018.

4.3.2 Versterken: algemene voorzieningen en maatwerkvoorzieningen

Mantelzorgers aanwezig bij gesprekken

In het uitvoeringsplan is opgenomen dat de bij het onderzoek naar de zorgvraag van cliënten de mantelzorgers wordt betrokken. Dit gebeurt in het eerste gesprek met de cliënt. Hierbij wordt ook gekeken naar de ondersteuningsbehoefte van de mantelzorgers. Uit het cliëntervaringsonderzoek dat door de gemeente is uitgevoerd, blijkt dat het in 2015 en 2016 beslist nog geen gewoonte was van de gemeente om ook mantelzorgers uit te nodigen voor de gesprekken met cliënten. Van de ondervraagde mantelzorgers gaf slechts 18% aan dat de gemeente hen had uitgenodigd voor dit gesprek. In 2016 zien we hierin een stijging: 24% van de 95 ondervraagden (ongeveer 25 personen) gaf toen aan dat zij waren uitgenodigd voor het gesprek.

Mantelzorgcompliment en toelage huishoudelijke hulp

Als blijkt dat een mantelzorger ondersteuning nodig heeft, kunnen zij hiervoor in de eerste plaats gebruik maken van *basis maatwerkvoorzieningen*. Een voorbeeld hiervan is de *toelage huishoudelijke hulp*. Mensen die voor de regeling in aanmerking komt betalen € 7,50 per uur in plaats van € 22,85. De € 15,35 korting betaalt de gemeente. Per 2018 is deze regeling vervangen door de bredere regeling 'Ondersteuning Thuis'.

Daarnaast kunnen mantelzorgers jaarlijks een financiële toelage krijgen van €150, of een voucher van € 225 voor huishoudelijke hulp als blijk van waardering (*mantelzorgcompliment*).

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de mate waarin mantelzorgers gebruik hebben gemaakt van het mantelzorgcompliment in 2014, 2015, 2016 en in de eerste helft van 2017.

Mantelzorg complimenten	2014	2015	2016	2017 (tot juli)
Aantal	796	341 (336 + 5 x voucher)	500 (483 + 7 x voucher)	157 (154 + 3 x voucher)
Aantal mantelzorgers intensief & langdurig		2142 (16%)	2142 (23%)	
Financiële omvang	?	€ 51.525	€ 74.025	€ 23.328,50

Opvallend is de grote daling van het aantal mantelzorgcomplimenten in 2015, het jaar dat de gemeente, in plaats van de rijksoverheid, hiervoor verantwoordelijk werd. In 2016 stijgt het aantal complimenten weer. Van belang is dat 'maar' een kwart van de mantelzorgers die er voor in aanmerking komt, een mantelzorgcompliment aanvraagt. De reden hiervoor is ook bij de gemeentelijke organisatie niet bekend.

Algemene ondersteuningsstructuur

Renkum voor Elkaar (RvE) is de door de gemeente geïnitieerde netwerkorganisatie die sinds januari 2017 mantelzorgondersteuning in haar opdracht heeft staan. Afgelopen herfst heeft RvE voor het eerst een specifieke mantelzorgactiviteit ontwikkeld, namelijk een cursus om overbelasting te voorkomen. Door de deelnemers werd deze cursus erg gewaardeerd.

Op de website of via andere kanalen van RvE is nog geen sprake van gerichte communicatie of informatievoorziening over de ondersteuning van mantelzorgers. Er is geen aparte aandacht voor mantelzorgers of voor de behoeften van en voorzieningen voor hen.

Mantelzorgers kunnen ook hulp van vrijwilligers vragen op de website van WeHelpen. De gemeente biedt dit digitale portaal sinds 2016 aan om vraag en aanbod van vrijwillige hulp bij elkaar te brengen (www.wehelpen.nl/renkum)

Hulpdienst voor elkaar is een zelfstandige vrijwillige hulpverleningsorganisatie, werkzaam in de gemeente Renkum waar ook een beroep op kan worden gedaan (www.hulpdienstvoorelkaar.nl). Op www.renkum.nl wordt deze succesvolle hulpdienst niet genoemd.

Uit de gehouden interviews blijkt dat kerkelijke organisaties en serviceclubs van oudsher ondersteuningsstructuren hebben voor hun leden of connecties. Men bezoekt elkaar en houdt elkaar in de gaten. Voor deze organisaties ligt het niet direct voor de hand om met de gemeente of

het sociaal team in contact te treden, men lost het eerst op in eigen kring. Vanuit het sociaal team lijken deze organisaties ook niet de meest natuurlijke samenwerkingspartners.

In de dorpen zijn buurthuizen, ontmoetingspunten of ander plekken waar ontmoeten centraal staat. In geen van deze 'algemene' voorzieningen (al dan niet gesubsidieerd) zijn er activiteiten gericht op mantelzorgers. Lotgenotencontact, zoals bijvoorbeeld bij het Alzheimer café, zijn wij ook niet tegengekomen. Daarvoor moet men naar Wageningen. Bij de ontmoetingspunten organiseert men wel dagopvang-achtige activiteiten die wellicht door de mantelzorg-partner als een vorm van respijtzorg gebruikt kunnen worden.

4.3.3 Verlichten: meer nadruk op preventie en vroegtijdige ondersteuning

Het derde uitgangspunt van het uitvoeringsplan heeft als doel dat mantelzorgers zolang mogelijk hun taken kunnen blijven uitvoeren. Preventie en vroegtijdige ondersteuning zijn hierbij de sleutelwoorden.

De gemeente is zoekende naar een nieuwe en bredere invulling van het lotgenotencontact. Er is behoefte aan ontmoetingsplaatsen voor mantelzorgers waar zij in contact met elkaar kunnen komen. Voorheen had de gemeente hiervoor het mantelzorgerscafé, maar deze algemene voorziening is afgeschaft, omdat te weinig mantelzorgers er gebruik van maakten. Er is echter nog steeds geen structurele vervangende ontmoetingsfunctie voor in de plaats te komen. Voor de inwoners van Renkum met beginnende dementie (en hun mantelzorgers) is het Odensehuis in Wageningen het inloophuis waar zij steun kunnen vinden.

Maatwerkvoorzieningen: respijtzorg

Er kunnen *maatwerkvoorzieningen* worden ingezet voor het versterken van de zelfredzaamheid van mantelzorgers. Wanneer cliënten een *Persoonsgebonden Budget* hebben, kunnen deze ook worden ingezet als maatwerkvoorziening ter ondersteuning van mantelzorgers.

Een voorbeeld hiervan is respijtzorg: een tijdelijke vervanging van de zorgtaken die mantelzorgers verlenen. Zorgvragers kunnen naar een zorginstelling gaan voor logeeropvang of dagopvang. Er kan ook een professionele begeleider bij de mensen thuis komen. Voor kort verblijf opvang is een indicatie nodig van de gemeente. De kosten voor professionele respijtzorg kunnen worden vergoed-vanuit de Wmo , de Wet langdurige zorg, Jeugdwet of door de zorgverzekeraar. In sommige gevallen kunnen mensen ook terecht bij de gemeente voor een financiële bijdrage voor respijtzorg. Met name voor mantelzorgers die langdurige (zware) zorg verlenen is deze vorm van ondersteuning onmisbaar.

Eigenlijk kon ik haar thuis niet meer alleen laten. Ik kon geen boodschappen meer doen of naar koor, omdat als ik dan thuis kwam ze vaak was gevallen."

Bron: Rijn en Veluwe 2^e interview

De financiële uitgaven van de gemeente voor ondersteuning in de vorm van respijtzorg zijn erg beperkt, zo blijkt uit de antwoorden op de vragen die we stelden aan de ambtelijke organisatie. In 2015 gaf de gemeente € 1.586,- uit in respijtzorg, in 2016 was dat € 2267,- en in de eerste helft van 2017 €1750,-. De financiële omvang van de respijtzorg door de gemeente lijkt niet in overeenstemming met de grote behoefte die mantelzorgers hebben.

4.3.4 Verbinden: naar een gelijkwaardige samenwerking tussen formele zorg en informele zorg

Met 'verbinden' zet de gemeente in op de gelijkwaardige samenwerking tussen de informele zorg door mantelzorgers en de formele zorg door professionals. Uit verschillende gesprekken met

vrijwilligers en professionals in de nulde en eerste lijn komt naar voren dat zij de communicatie met de gemeente niet altijd als makkelijk ervaren. De aloude contacten, het opgebouwde netwerk en communicatielijnen met de gemeentelijke organisatie zijn in 2016 weggevallen, als het gaat om het signaleren van zaken rond mantelzorg en ook isolement van ouderen.

Verschillende organisaties van vrijwilligers (kerken, verenigingen, serviceclubs) en professionals (huisartsen, zorgverleners) vertelden dat zij wel 'hun' mantelzorgers in beeld hebben en overbelasting signaleren, maar dat zij hier doorgaans geen contact over hebben met de gemeente/ medewerkers van het sociaal loket. Er lijken weinig 'netwerk-contacten' te bestaan tussen de gemeentelijke organisatie, het sociaal team en de gevestigde vrijwilligersorganisaties, zoals kerken, verenigingen, serviceclubs, en/of de zorg-professionele organisaties zoals huisartsen. Met name ouderen zullen eerder met deze organisaties contact hebben dan met bijvoorbeeld Renkum voor Elkaar of 'wehelpen.nl' of met medewerkers van het sociaal loket. Het gevolg hiervan is dat eenzame ouderen relatief vaak onder de radar van de gemeente blijven.

Ondersteuning van het netwerk van vrijwillige ondersteuning

In de beantwoording van vragen die wij stelden aan de ambtelijke organisatie, werd aangegeven dat de gemeente vooral inzet op de ondersteuning en facilitering van het netwerk van vrijwillige hulpverlening. Op verschillende manieren worden maatschappelijke initiatieven van vrijwilligers in kaart gebracht. Met verschillende partners is de gemeente bezig met het ontwikkelen van een nieuwe digitale sociale kaart: 'Sterk Renkum'. Daarvoor worden verschillende bijeenkomsten georganiseerd met o.a. sociale partners in de dorpen en wijken, waaronder de Dorpsplatforms en organisaties in de eerste lijn. Het doel is om te komen tot een betere en vollediger sociale kaart, waarin ook de initiatieven van vrijwilligers zijn opgenomen.

Onderscheiding voor Hulpdienst Voor elkaar

Wolfheze - De Vrijwillige Hulpdienst voor Elkaar ontvangt op donderdag 30 november de "Goed Geregeld" kwaliteitsonderscheiding uit handen van wethouder Hermine van den Berg. Deze onderscheiding wordt na een grondige beoordeling verleend door de Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV). De Hulpdienst die deze onderscheiding voor het eerst ontvangen heeft in 2013, laat hiermee zien een organisatie te zijn waar vrijwilligers en cliënten op kunnen vertrouwen

De Hulpdienst Voor Elkaar (HVE) is een vrijwilligersorganisatie die veelal oudere inwoners van de gemeente Renkum helpt met klusjes in huis en in de tuin, boodschappen doen, autovervoer en begeleiding naar arts en ziekenhuis. De inwoners weten de Hulpdienst steeds beter te vinden. Dit blijkt uit het sterk gestegen aantal hulpvragen van 250 enkele jaren geleden tot meer dan 2200 in 2017. Die stijging is onder andere het gevolg van het langer zelfstandig blijven wonen en de bezuinigingen bij de overheid. De bijna zestig vrijwilligers doen hun best iedere hulpvraag te honoreren. Dit wordt zeer gewaardeerd door de cliënten.

Bron: Rijn en Veluwe, 15 november 2017

In verschillende gesprekken die wij voerden, werd er gewezen op een groot knelpunt als het gaat om ondersteuning door vrijwilligers, namelijk dat er steeds minder vrijwilligers zijn. Met het herstel van de economische crisis is ook weer het aandeel werkenden toegenomen en dit zou direct terug te zien zijn in de afname van beschikbare vrijwilligers. Bovendien signaleert men een

vergrijzing onder de mensen die zich als vrijwilliger inzetten. Dat neemt niet weg dat er in de gemeente vele initiatieven zijn van vrijwilligers, verenigingen en serviceclubs. Het beeld bestaat dat de gemeente daar nog meer gebruik van zou kunnen maken.

In het veld van ondersteuning van sociale activiteiten zouden meerdere partners betrokken kunnen worden, bijvoorbeeld de Rotary club en de Lions club. Deze service clubs doen al veel voor de ondersteuning van mantelzorgers maar zij worden nooit als gesprekspartners gezien als het over mantelzorgbeleid gaat.

Bron: Interview met Predikant in Doorwerth

Ook zien we dat verschillende initiatieven van vrijwilligerszorg ophouden te bestaan. Sinds 2015 is het BOS-project (Bezoek- en Opvangservice) van Solidez gestopt. Dit project richtte zich op bezoeken aan ouderen met beginnende dementie of chronische ziektes. De vrijwilligers, variërend in leeftijd van 18 tot 83 jaar, boden gemiddeld een dagdeel per week hulp, zo lang als gewenst was. Ook was er een samenwerking tussen Vrijwilligers Palliatieve Terminale Zorg en de Bezoek- en OpvangService. Mensen die palliatief ziek zijn startten in veel gevallen bij de Bezoek- en OpvangService in verband met het acceptatieproces. Later stroomden ze dan door naar de Vrijwilligers Palliatieve Terminale Zorg, een aantal vrijwilligers deden beide ondersteuning.

“Weliswaar zijn er meerdere organisaties die ouderen bezoeken, maar zodra er sprake is van beginnende dementie of van chronische ziekte is een bepaalde expertise vereist. De vrijwilligers van het BOS-project zijn allemaal van tevoren gescreend en hebben scholing gehad, waardoor ze optimale ondersteuning konden geven, zowel aan de zorgvrager als aan de mantelzorgers. „Deze vrijwilligers zijn ervaringsdeskundigen die meestal maar een half woord nodig hebben om te begrijpen wat er speelt.”

Bron: Interview coördinator BOS-project en Vrijwilligers Palliatieve Terminale Zorg

4.4 Renkum in vergelijking met andere gemeenten

In hoeverre verschilt de gemeente Renkum met andere gemeenten als het gaat om de ondersteuning van mantelzorgers? Om deze vraag te beantwoorden hebben we gekeken naar de informatievoorziening en het aanbod van voorzieningen (zowel algemene voorzieningen als maatwerkvoorzieningen) bij de gemeenten Utrecht, Rheden en Wageningen.

Gemeente Utrecht: zeer uitgebreide informatie en ondersteuningsmogelijkheden

De gemeente Utrecht heeft een uitgebreide website met informatie over hulp en ondersteuning (Wmo). De website bevat veel informatie over mantelzorg en vrijwilligerszorg. Er zijn verschillende links te vinden, waarmee de gebruiker snel kan doorklikken naar websites van verschillende steunpunten, zoals het [Steunpunt Mantelzorg Utrecht](#) of het [buurteam](#).

Op de website www.mantelzorgutrecht.nl wordt de informatie gericht aangeboden aan verschillende doelgroepen mantelzorgers (zorg voor een partner; zorg voor een naaste zorg voor een kind; zorg voor ouders). Daarmee biedt de gemeente *maatwerk* in de informatievoorziening.

Wat ook opvalt, is de hoeveelheid informatie die wordt gegeven aan mantelzorgers. Zo bevat de website informatie over o.a.:

- Financiële ondersteuning: welke financiële regelingen bestaan er (zowel vanuit de gemeente als landelijk) en hoe kun je daar voor in aanmerking komen?
- Tips voor het (tijdelijk) over dragen van zorgtaken;
- Tips voor hoe je als mantelzorg in 'balans' kunt blijven;
- Tips voor een goede samenwerking met hulpverleners.
- Het meldpunt voor klachten of opmerkingen.
- Websites voor contacten met lotgenoten.

De gemeente Utrecht biedt verschillende (maatwerk)voorzieningen voor de ondersteuning van mantelzorgers, zoals: toelage voor hulp in het huishouden; en een tegemoetkoming in de parkeerkosten. Met een stappenplan is duidelijk uitgelegd wat mensen moeten doen om hiervan gebruik te kunnen maken. Daarnaast heeft de gemeente een 'respijtzorgwijzer', met een uitgebreid aanbod aan voorzieningen die organisaties en instellingen bieden op het gebied van respijtzorg.

Gemeente Rheden: nadruk ligt op verbinden

De website van Rheden bevat veel informatie over organisaties die ondersteuning bieden aan mantelzorgers en vrijwilligers. De gemeente zet vooral in op het *verbinden* van verschillende organisaties en initiatieven. Voor verschillende wijken en dorpen in de gemeenten zijn er zogenaamde 'krachtcoaches', die ondersteuning bieden aan activiteiten en bewonersinitiatieven. De gemeenten Rheden en Rozendaal hebben een gezamenlijk steunpunt voor mantelzorg en vrijwillige thuishulp (MVT). Mensen kunnen telefonisch terecht met allerlei vragen.

Wat kan MVT voor u doen?

Veel voorzieningen en regelingen voor mantelzorgers, zoals financiële tegemoetkomingen, gespreksgroepen, respijtzorg en het mantelzorgcompliment zijn (nog) bij weinig mensen bekend. MVT wil daar verandering in brengen.

Deskundige telefoonmedewerkers luisteren naar uw verhaal, nemen uw situatie door en zoeken naar de beste aanpak bij uw vraag.

De medewerkers kunnen:

- Informatie en advies geven over mantelzorgvoorzieningen
- Een luisterend oor bieden
- Een afspraak maken voor een persoonlijk gesprek
- Informeren over of doorverwijzen naar andere instanties
- Op zoek gaan naar praktische hulp door vrijwilligers, afgestemd op uw vraag
- Informatie geven over respijtzorg (tijdelijke overname van de zorg).

Bron: <http://www.mvtrheden.nl/wat-kunnen-we-voor-u-doen1.html>

Ook zijn er verschillende mogelijkheden voor contacten met lotgenoten, zoals een mantelzorgcafé, themabijeenkomsten voor jongvolwassen mantelzorgers en een netwerkcoach voor mantelzorgers.

Gemeente Wageningen: sober en summier

De website van de gemeente Wageningen bevat informatie over Wmo-voorzieningen (hulp bij huishouden, PGB) en het aanvragen van een gesprek met een Wmo-consulent. De informatievoorziening is sober en summier. Wel is er een link waarmee zorgvragers hun eigen bijdrage kunnen uitrekenen.

Ook de informatievoorziening over mantelzorgers is beperkt. Op de website is aangegeven hoe mantelzorgers zich kunnen aanmelden voor het mantelzorgcompliment.

Kortom:

De decentralisaties in het sociaal domein waren voor de gemeente aanleiding om opnieuw invulling te geven aan het mantelzorgbeleid. Voorheen bestond er een ondersteuningsaanbod van vrijwilligersorganisaties en welzijnsinstellingen, gesubsidieerd door de gemeente.

Met het nieuwe beleid is een deel van de bestaande infrastructuur voor ondersteuning van mantelzorgers in 2016 opgeheven, zoals het mantelzorgsteunpunt en de mantelzorgcafés. Deze functies zijn nog niet vervangen door herkenbare nieuwe diensten.

Er lijken weinig 'netwerk-contacten' te bestaan tussen de gemeentelijke organisatie & sociaal team en de gevestigde vrijwilligersorganisaties, zoals kerken, verenigingen, serviceclubs, en/of de zorg-professionele organisaties zoals huisartsen. Ook ervaren vrijwilligers en zorgprofessionals in de eerste lijn de communicatie met de gemeente niet altijd als makkelijk.

Door een gebrek aan afstemming en aansluiting met zorgprofessionals en vrijwilligers(organisaties) mist de gemeente signalen uit de eerst en nulde lijn.

Het mantelzorgbeleid is vormgegeven in de Uitvoeringsnotitie Mantelzorg. Vier basisfuncties staan hierin centraal: vinden, versterken, verlichten en verbinden.

In 2017 heeft de gemeente stappen gezet in het vormgeven de uitvoering van de ondersteuning van mantelzorgers. De informatievoorziening op de website is verbeterd; mantelzorgers worden meer betrokken bij de gesprekken en de gemeente heeft gekozen voor een nieuwe en bredere invulling van de maatwerkvoorziening Ondersteuning Thuis. De nieuwe infrastructuur voor de ondersteuning van mantelzorgers is nog in opbouw. De digitale vaag en aanbod site voor vrijwillige hulp Wehelpen is in 2016 gestart en de digitale sociale kaart: 'Sterk Renkum' komt er in 2018 aan. Cursussen voor mantelzorgers, lotgenotencontacten, inloophuizen/ontmoetingsplekken zijn er weinig.

Als we een vergelijking maken met andere gemeenten, zien we grote verschillen in de kwantiteit en kwaliteit van informatievoorziening over Wmo-voorzieningen en de ondersteuningsmogelijkheden voor mantelzorgers. De gemeente Renkum zou hier kunnen leren van de gemeente Utrecht en Rheden.

5. Mantelzorg en wonen

5.1 Inleiding

Nabijheid is van groot belang om mantelzorg te kunnen geven en ontvangen. Hoe langer iemand zelfredzaam is - en de regie over haar/zijn leven houdt, des te minder zal deze persoon een beroep doen op mantelzorg en professionele zorg. Hierin speelt de kwaliteit van de woning en woonomgeving een grote rol. Er zijn meer redenen om aandacht aan huisvesting en de woonomgeving in combinatie met zorg, aandacht te geven, namelijk:

- Gemeenten hebben de verantwoordelijkheid om mantelzorgers te ondersteunen, ook op het gebied van nabijheid en wonen. (WMO)
- Ruimtelijke ordening, planning van woningen, volkshuisvesting en (informele) zorg zijn aparte beleidsterreinen in gemeenten. Een integrale benadering en samenwerking tussen afdelingen kan meerwaarde opleveren.

In dit hoofdstuk gaan we daarom in op het thema wonen en mantelzorg. Hoe richten wij de woonomgeving en de woning in zodat mensen langer, comfortabeler en plezieriger thuis of in hun buurt kunnen blijven wonen?

5.2 Trends en Tendensen

De afgelopen jaren zijn er publicaties verschenen van o.a. het Sociaal Cultureel Planbureau, Platform 31 en de Vereniging Nederlandse Gemeenten, waarin mantelzorg en wonen centraal staan. Met name voor de groep ouderen is in het beleid veel aandacht, vooral voor zelfredzaamheid en eigen regie. In dit kader is dan langer zelfstandig (kunnen) blijven wonen en mantelzorg & fysieke nabijheid van belang. Uit het onderzoek 'Kwetsbaar en Zelfstandig' van de Radboud Universiteit blijkt dat:

- Familieleden/vrienden elkaar graag hulp of diensten verlenen, waarbij nabijheid gewenst is (niet meer hoeven reizen dan een half uur).
- Zorgontvanger en mantelzorger liever niet bij elkaar in een woning wonen.
- Ouderen het liefst zelfstandig in hun eigen woning blijven wonen, bij hun eigen netwerk en eigen woonplaats.

De karakteristieken van zogenaamde woonservice-gebieden blijken goed aan te sluiten bij de wensen van ouderen. De belangrijkste elementen daarvan zijn:

Aanwezigheid van geschikte/aangepaste woningen, voorzieningen in de nabijheid, organisatie van activiteiten en diensten en een bepaalde infrastructuur voor ondersteuning, welzijn en zorg. Bewoners van woonservice-gebieden voelen zich - binnen het woonzorggebied en in de eigen woning veilig.

Verder blijkt uit verschillende onderzoeken² dat het hebben van een netwerk van vrienden, familie, bekenden bevorderend is voor het langer zelfstandig blijven wonen, voor de zelfredzaamheid en eigen regie. Een modaal tot hoog inkomen, eigen vermogen en hoger onderwijs zijn eveneens ondersteunende factoren. Omgekeerd geldt ook dat bijvoorbeeld het omgaan met tegenslagen (verweduwing, verlies, ziekte) en het zelfredzaam zijn minder groot is bij

² O.a. Onderzoeksrapport Kwetsbaar e Zelfstandig van het Institute for Management Research Creating knowledge for society KUN; Mantelzorg en wonen, Kennisdossier G32-werkgroep wonen en zorg Platform31.

mensen met een beperkt tot geen netwerk. Een lage opleiding en laag inkomen- zijn belemmeringen voor langer zelfstandig wonen.

In dit hoofdstuk staan twee vragen centraal:

1. Welke concrete instrumenten zijn er om dichter bij elkaar te wonen? Welke rol heeft de gemeente daarin? (5.3)
2. En hoe zorg je er voor dat je als gemeente goede voorwaarden schept voor 'langer zelfstandig wonen en mantelzorgen' (5.4)

Deze twee vragen zijn voor gemeenten belangrijk gezien de opdracht vanuit de Wmo om de mantelzorger en zorgvrager met algemene en maatwerkvoorzieningen te ondersteunen. Daarnaast zal de groeiende groep ouderen, die ook gemiddeld steeds ouder wordt, praktisch en financieel steeds meer een beroep op voorzieningen doen. Door goed oog te hebben voor de wensen en behoeften van de individuele mantelzorger en de groep als geheel kunnen uitgaven bespaard worden.

5.3 Instrumenten voor wonen in nabijheid

De meest voorkomende manieren waarop mensen regelen om bij elkaar in de buurt of in hetzelfde huis te wonen zijn: mantelzorgurgentie in de sociale huursector; inwoning ; en in een mantelzorgunit/bijgebouw of door woningsplitsing. Er is een groot onderscheid in mogelijkheden voor mensen die een eigen woning bezitten en mensen die in een -sociale- huurwoning wonen. De laatste groep heeft minder mogelijkheden en is meer afhankelijk van derden, zoals de woningcorporatie.

Mantelzorg-urgentie

De gemeente Renkum heeft een huisvestingsverordening waarin categorieën woningzoekenden voorrang kunnen krijgen op grond van urgentie. Mantelzorgers zijn zo'n categorie. In de gemeente Renkum is nog geen enkele mantelzorgurgentie aangevraagd sinds 2015.

Wanneer de urgentieverklaring verleend wordt, heeft deze een geldigheid van 4 maanden en kan eventueel verlengd worden met drie maanden (artikel 10 b lid 6). De voorrang geldt niet voor elke woning en zijn er andere groepen woningzoekenden die voorrang hebben ten opzichte van de mantelzorger. Het is onduidelijk wat de reden is dat er geen aanvragen zijn.

Inwoning

Mantelzorger en zorgvrager kunnen bij elkaar gaan inwonen wanneer de woning daarvoor geschikt is. Dit kan zowel in een huursituatie in de sociale huursector of in de eigen woning. De woningcorporatie zal hiervoor toestemming moeten verlenen. Of Vivare dit soort verzoeken krijgt en hoe zij hier mee om gaat is ons niet bekend. Voor het bij elkaar gaan wonen in een eigen woning is geen vergunning van de gemeente nodig.

Bij inwoning delen de zorgvrager en mantelzorger meestal een huishouden. Door de fiscus, gemeente en andere instanties worden zij als samenwonend beschouwd als het gaat om bijvoorbeeld de hoogte van de AOW of bijstand. Het eigen inkomen gaat dan naar beneden terwijl zorg wordt verleend. Dat kan een drempel zijn om deze stap te nemen.

Kortom: Bij elkaar gaan wonen is misschien wel de makkelijkste manier om te kunnen mantelzorgen, maar het heeft ook de grootste nadelige financiële gevolgen voor uitkeringen, toeslagen en fiscale regelingen.

Nabijheid door wonen in een mantelzorg-unit/bijgebouw en woningsplitsing

In het geval van eigen woningbezit kan de mantelzorger of zorgvrager in een bijgebouw/ mantelzorgunit gaan wonen. Het bouwen of plaatsen van een mantelzorgwoning is in het algemeen vergunningsvrij, het gebruiken van een bijgebouw als mantelzorgwoning is toegestaan. Het is zelfs mogelijk onder voorwaarden (wel vergunning noodzakelijk) om de eigen woning te splitsen. In deze situaties wonen de zorgvrager en mantelzorger ieder achter een eigen voordeur. Hierdoor is er sprake van een zelfstandige wooneenheid en zal de samenwoonkorting niet voorkomen.

De website van de gemeente beperkt zich tot summiere informatie over alleen de mantelzorgwoning: via www.renkum.nl is het kopje 'mantelzorg' en het subkopje 'mantelzorgwoning' vindbaar. Helaas is de informatie beperkt tot een verwijzing naar het Bestemmingsplan Mantelzorg 2010. Een nogal ambtelijk stuk, dat ondertussen door een aanpassing van het landelijke Bouwbesluit deels overbodig is geworden

Wij hebben geen lokale cijfers kunnen achterhalen over inwonen of wonen in een aparte unit bij de mantelzorger of zorgvrager. Splitsing van woningen komt zelden voor (zie vragen GroenLinks, 18 april 2017).

Naar aanleiding van een artikel in Rijn & Veluwe over de mantelzorgwoning (dd. 25 oktober 2017) hebben we een aantal reacties ontvangen van inwoners waarvan de moeder/vader/broer/zus bij hen op het terrein woonde. Tot volle tevredenheid van alle betrokkenen. Behalve de mantelzorg was er – gaandeweg de periode van bij elkaar wonen- sprake van professionele zorg (huishoudelijk, thuiszorg, verpleging). De mantelzorg was vooral gericht op een vinger aan de pols houden, een boodschapje doen, contact hebben. Betrokkenen plaatsten een paar kanttekeningen:

- Het was niet mogelijk om een eigen huisnummer te krijgen en dus een eigen adres. Hierdoor was/is men verplicht om de kosten van lokale heffingen te 'delen', geen eigen aanslag.
- Een mantelzorger had behoefte aan een 'sparring-partner', een (semi)professional die goed geïnformeerd is over de (on)mogelijkheden van voorzieningen, procedures, organisaties.

Wanneer iemand in een sociale huurwoning woont, is deze vorm van mantelzorgen bijna niet mogelijk. In het land zijn er voorbeelden van woningbouwcorporaties die mantelzorgunits 'verhuren', Vivare heeft deze mogelijkheid niet.

“Wij hebben nu 3 jaar geleden een mantelzorgwoning in onze tuin gebouwd voor mijn nu 88 jarige moeder. Voor ons is dit een fantastische oplossing, en ik kan het iedereen aanraden. 3 voorwaarden wat mij betreft:

- *je moet het zo goed met elkaar kunnen vinden dat je zo dicht bij elkaar wilt wonen*
- *je moet het geld hebben om het zo te kunnen regelen*
- *en de plaats*

Voor ons was de beslissing snel genomen 3-4 jaar geleden, en ik heb er nooit spijt van gehad. Ik vind het vooral heerlijk om zo dichtbij mijn moeder te staan en nog (hopelijk nog jaren) van haar te kunnen genieten. Op het moment is ze nog vrijwel helemaal zelfstandig, maar de kleine dingen zijn nu voor haar belangrijk, even kort overleggen, iets pakken etc. “Wat nu voor mij een kleine moeite is.”

Bron: Uit 3e interview Rijn en Veluwe

5.4 Voorwaarden scheppen voor 'langer zelfstandig wonen en mantelzorgen'

Het gemeentelijk beleid is gericht op zowel het langer zelfstandig wonen van ouderen en andere zorgvragers als op het ondersteunen van mantelzorgers. Bijvoorbeeld op zaken als: gezond oud worden, op het onbelemmerd kunnen voortbewegen in de openbare ruimte, op gelijkvloerse en levensloopbestendige woningen. Voor het formuleren van een beleid waarin integraal gekeken wordt naar wonen, huisvesting, de fysiek omgeving en zorg is het goed om rekening te houden met een aantal factoren zoals:

- De huidige generatie ouderen vindt eigen regie over het eigen leven van groot belang.
- Ouderen zoeken eigen nieuwe woonoplossingen voor comfortabel, veilig en zelfstandig oud worden.
- In de gemeente Renkum wonen relatief veel ouderen en relatief veel ouderen waarvan het 'zorg-netwerk' op grote afstand woont.
- De inrichting van de openbare ruimte, het kwalitatieve woningaanbod en het voorzieningenniveau kunnen beperkingen of juist stimulansen opleveren voor langer zelfstandig wonen.
- De keerzijde van langer zelfstandig wonen van -beginnende- zorgvragers kan zijn dat mantelzorgers extra belast worden.

We stippen hier een aantal zaken aan die al wel of juist nog niet in het Renkumse beleid voorkomen en direct of indirect van invloed zijn op de draaglast van mantelzorgers.

Campagne Bewust Wonen

Vanaf 2011 stimuleert de gemeente haar inwoners om na te denken over of de eigen woning geschikt is om een leven lang in te blijven wonen. Via algemene informatie, een wooscan en advies-op-maat krijgen inwoners instrumenten aangereikt waarmee zij hun woning kunnen (laten) aanpassen. De blijverslening, waarmee Renkum de eerste was in Nederland, is een van die instrumenten. De informatie is goed vindbaar op de renkum.nl en de informatie is actueel. In hoeverre de campagne succes heeft is voor het laatst in 2013 geëvalueerd.

'Hulp bij thuis blijven wonen' is ook een onderdeel van de informatie die te vinden is op renkum.nl. Deze informatie is deels verouderd en niet bijgehouden/aangevuld.

Woonzorggebieden/centra

De karakteristieken van een woonzorggebied zijn goed voor het langer zelfstandig blijven wonen. Bewoners voelen zich er veilig. We hebben het dan over: aanwezigheid van geschikte/aangepaste woningen, voorzieningen in de nabijheid, organisatie van activiteiten en diensten, en een bepaalde infrastructuur voor ondersteuning, welzijn en zorg.

De Sonnenberg in Oosterbeek is een voorbeeld van een woonzorggebied. In de andere kernen zijn er geen vergelijkbare 'gebieden'. Het concept van een apart 'gebied' waar alleen maar ouderen wonen is ook niet meer van deze tijd. Integratie, kleinschaligheid en eigen regie zijn meer de hedendaagse standaard. In hoeverre in onze dorpen de boven genoemde elementen aanwezig zijn waardoor minder een beroep gedaan wordt op professionele en informele zorg verdient nader onderzoek.

Nieuwe vormen van wonen en zorg

De afgelopen jaren zijn er in het land nieuwe wooninitiatieven van ouderen van de grond gekomen. Eigen regie, nabuurschap en 'samen-maar toch op je zelf' zijn vaak de uitgangspunten. Wat ook opvalt, is dat ouderen zelf maatregelen willen nemen opdat ze niet afhankelijk worden van de mantelzorg van kinderen/familieleden worden of van professionele zorg.

Een paar voorbeelden:

Knarrenhof, een moderne variatie op het in een hofje wonen waar nabuurschap hoog in het vaandel staat. In Zwolle is in november 2017 het eerste Knarrenhof opgeleverd. Op de site van knarrenhof.nl staan ook geïnteresseerden ingeschreven uit Oosterbeek, Wageningen, Arnhem.

<https://www.nieuwbouw-zwolle.nl/project/6862/krasse-knarrenhof-zwolle/>

Thuishuis: Een 'studentenwoning' voor ouderen, kamerbewoning met gemeenschappelijke ruimtes. Er zijn al projecten gerealiseerd in Harderwijk, Woerden en andere plaatsen. Vanuit een Thuishuis wordt ook wel Thuisbezoek georganiseerd. Een alternatieve vorm van ondersteuning door vrijwilligers in het geval van isolement of vereenzaming van ouderen.

<http://www.thuishuiswoerden.nl/> en <http://www.thuishuis.org/>

Meer-generatie-woningen: Een wijkje of huis waar meer generaties bij elkaar wonen op basis van gedeelde waarden en waar nabuurschap belangrijk is.

<http://www.woongemeenschapeikpunt.nl/>

Voor meer voorbeelden zie: 'Woondromen 55+' van Kees Penninx en Yvonne Witter

Platform 31, de VNG en het 'Kenniscentrum wonen en zorg' van Actiz en Aedes hebben de afgelopen jaren -afzonderlijk- onderzoek gedaan naar mantelzorg en wonen, wooninitiatieven en langer zelfstandig blijven wonen.

Volgens hen kunnen gemeenten een belangrijke (faciliterende) rol spelen bij het ontwikkelen van nieuwe woonvormen. Door ruimte te bieden aan initiatiefnemers en hen waar mogelijk bij te staan, kunnen gemeenten bijdragen aan de randvoorwaarden voor langer zelfstandig wonen.

Beleidsadvies (Platform 31: Mantelzorg en wonen, Kennisdossier G32-werkgroep wonen en zorg)

- Stel een visie en beleid vast op het raakvlak van ruimtelijke ordening en sociaal beleid. Voorkom zo dat initiatiefnemers verzanden in een strijd tussen de gemeentelijke kokers.
- Speel als gemeente de rol van makelaar: breng initiatiefnemers bij elkaar en breng hen in contact met (potentiële) professionele partners.
- Help initiatiefnemers om een realistisch plan te maken. Begeleid hen of help hen begeleiding te vinden bij het zoeken naar een geschikte locatie, de ruimtelijk-juridische procedures en andere praktische zaken.
- Versterk garanties of leningen als banken het laten afweten of help initiatiefnemers bij het vinden van alternatieve financiers.

Kortom:

Nabijheid is belangrijk om mantelzorg te kunnen -blijven- verlenen. Mensen blijven langer zelfredzaam wanneer zij wonen in levensloopbestendige woningen, er voorzieningen in de buurt zijn, activiteiten georganiseerd worden en er een bepaalde infrastructuur is voor ondersteuning, welzijn en zorg. Een gevolg van eigen regie en langer zelfstandig blijven wonen is dat er in het algemeen minder een beroep op mantelzorg en professionele zorg wordt gedaan. Een integrale benadering van zorg, huisvesting en inrichting van de openbare ruimte qua beleid en uitvoering levert meerwaarde op. Het beleid van de gemeente Renkum is in dit opzicht nog onvoldoende integraal.

Manier om bij elkaar te wonen zijn op basis van een mantelzorgurgentie (sociale huur), inwoning of in een mantelzorgwoning. Van de voorrangsregeling is nog geen gebruik gemaakt. De reden hiervoor is onduidelijk, nader onderzoek is nodig.

Inwoning is makkelijk te realiseren, maar kan grote nadelige gevolgen hebben voor uitkeringen en toeslagen. Bij inwoning zal er in het algemeen sprake zijn van samenwonen. Wanneer je de ruimte en financiële middelen hebt en er is sprake van een goede relatie tussen de mantelzorger en zorgvrager, dan is het realiseren van een mantelzorgunit een goede optie. Er zijn geen cijfers bekend van de beschreven alternatieven.

Bij het formuleren van integraal beleid voor huisvesting, zorg en de inrichting van de openbare ruimte is het belangrijk om met de wensen en behoeften van ouderen en andere zorgvragers rekening te houden.

Ouderen willen meer eigen regie. De gemeente zou meer en betere informatie kunnen/moeten geven over de (on)mogelijkheden van het wonen in elkaars nabijheid. In de prestatieafspraken met Vivare moet meer aandacht komen voor mantelzorg.

Voorbeelden van beleid en uitvoering van de Renkum op het terrein van langer zelfstandig wonen zijn o.a.: De 'Bewust Wonen Campagne' en het Woonzorggebied Sonnenberg. De 'Bewust Wonen campagne' is ondersteunend voor het langer zelfstandig blijven wonen. Een evaluatie is van belang.

In den lande zijn er voorbeelden van wooninitiatieven, waarbij nabuurschap belangrijk is. Door ruimte te bieden aan initiatiefnemers en hen waar mogelijk bij te staan, kunnen gemeenten bijdragen aan de randvoorwaarden voor langer zelfstandig wonen.

6 Tevredenheid van mantelzorgers

6.1 Inleiding

In hoeverre sluit het voorzieningenaanbod van de gemeente aan bij de ondersteuningsbehoefte van mantelzorgers? Met andere woorden: in hoeverre zijn mantelzorgers tevreden over het mantelzorgbeleid van de gemeente?

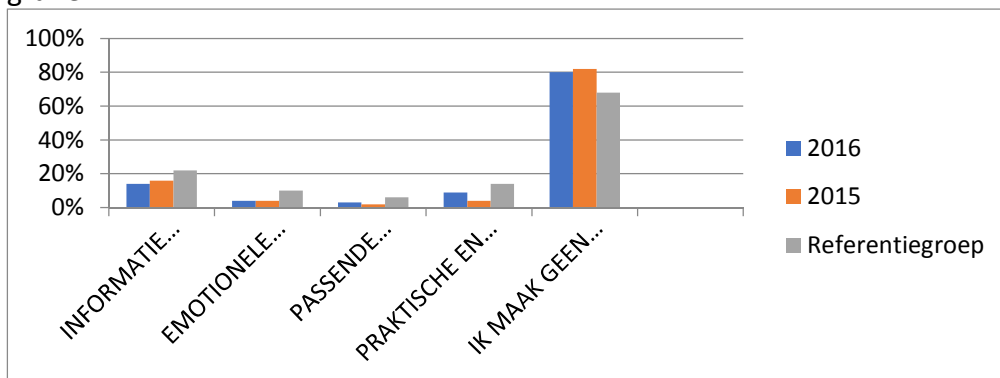
In onze zoektocht naar de waardering en ervaringen van mantelzorgers met de gemeente hebben we in de eerste plaats gekeken naar het onderzoek naar ervaringen van cliënten van de Wmo die de gemeente in 2017 heeft laten uitvoeren. In paragraaf 6.2 gaan we in op de resultaten van dit onderzoek. Om meer betekenis te geven aan deze cijfers, zijn we op zoek gegaan naar ervaringsverhalen van mantelzorgers in Renkum. Drie van deze verhalen zijn gepubliceerd in de lokale weekkrant *Rijn & Veluwe*. Bij deze verhalen werd steeds een oproep gedaan aan mantelzorgers in de gemeente Renkum om hun eigen ervaringen te delen met de Vervolgens konden mensen via de mail reageren en hun eigen ervaringen delen. In totaal hebben wij 11 reacties ontvangen naar aanleiding van de drie interviews in Rijn & Veluwe. Daarnaast hebben ook de gesprekken met verschillende professionals in het veld een aantal ervaringsverhalen opgeleverd. In paragraaf 6.3 schetsen we een algemeen beeld van de verschillende ervaringsverhalen van de mantelzorgers in Renkum.

6.2 Cijfers over tevredenheid van mantelzorgers

In 2017 heeft de gemeente een onderzoek laten uitvoeren naar de ervaringen van cliënten van de Wmo. De vragenlijst is uitgezet bij Wmo- cliënten van de gemeente. Daarnaast was een aantal vragen toegevoegd die beantwoord konden worden door de mantelzorgers van de cliënten. Van de in totaal 312 ingevulde vragenlijsten hebben 95 mantelzorgers de mantelzorgvragen beantwoord.

In het cliënttevredenheidsonderzoek is aan de cliënten gevraagd in hoeverre zij denken dat de naaste de hulp aankan. Van de respondenten denkt 60% dat de naaste de hulp aankan. In 2016 gaf 17% van de reagerende zorgvragers aan dat de mantelzorger de zorg niet aankan, in 2015 was dit nog 12%. Dit wijst op een toenemende overbelasting van de mantelzorgers.

Ook blijkt uit het onderzoek dat mantelzorgers vaak geen gebruik maken van de ondersteuningsmogelijkheden die er zijn. Aan de mantelzorgers is gevraagd van welke ondersteuningsvormen zij gebruik maken. De resultaten zijn weergegeven in onderstaande grafiek.

Bron: Cliëntervaring Wmo Renkum, juli 2017, p. 25.

Opvallend is dat in Renkum de ondervraagde mantelzorgers minder vaak gebruik maken van de verschillende vormen van ondersteuning dan de mantelzorgers in de referentiegroep. Maar liefst 80% van de ondervraagde mantelzorgers gaf aan in 2016 geen gebruik te hebben gemaakt van ondersteuning. Als ze gebruikmaken van ondersteuning is dit vooral van informatie en advies (14% in 2016, tegen 22% van de referentiegroep).

Van de reagerende mantelzorgers maakt 22% wel en 63% geen gebruik van het mantelzorgcompliment. 15% zou er graag meer over willen weten.

Ook is de mantelzorgers gevraagd naar hun ervaringen met het ondersteuningsaanbod.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de antwoorden van mantelzorgers in 2016 en 2015, afgezet tegen de referentiegroep.

Stelling	Jaartal	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Niet mee eens	Helemaal niet mee eens
Bij het aanbod van ondersteuning is rekening gehouden met de wensen van de mantelzorger	2016	14%	35%	35%	6%	10%
	2015	4%	48%	30%	9%	9%
	Referentiegroep	9%	36%	36%	14%	5%
Ik voel mij door het ondersteuningsaanbod minder belast als mantelzorger	2016	22%	39%	29%	2%	8%
	2015	0%	54%	21%	13%	13%
	Referentiegroep	11%	39%	33%	13%	5%
Ik vind de kwaliteit van de ondersteuning die ik krijg goed.	2016	17%	40%	31%	2%	10%
	2015	5%	60%	20%	5%	10%
	Referentiegroep	13%	38%	33%	9%	7%
Ik weet waar ik kan aankloppen voor mantelzorgerondersteuning	2016	17%	36%	25%	6%	17%
	2015	11%	49%	11%	26%	3%
	Referentiegroep	17%	46%	18%	11%	8%

Bron: Cliëntervaring Wmo Renkum, juli 2017, p. 25-26.

Net als bij de referentiegroep heeft een relatief groot aandeel van de ondervraagden noch een positieve, noch een negatieve mening over het ondersteuningsaanbod. Iets meer dan de helft van de ondervraagde mantelzorgers hebben een positieve waardering op de vier stellingen. Ook zien we in 2016 een stijging in het aantal mantelzorgers dat zeer tevreden is over de kwaliteit van de ondersteuning die zij krijgen ten opzichte van 2015. Op de stelling "ik vind de kwaliteit van de ondersteuning die ik krijg goed" geven de ondervraagde mantelzorgers zelfs een betere waardering dan de referentiegroep. Daar staat tegenover dat het totale aandeel van mantelzorgers dat tevreden is over de kwaliteit van de ondersteuning iets is afgenomen. In 2016 was dat 57%, terwijl in 2015 nog 65% aangaf tevreden te zijn.

Op basis hiervan kunnen we concluderen dat een meerderheid van de ondervraagden redelijk positief is over de kwaliteit van ondersteuning en het ondersteuningsaanbod. Zowel in 2015 als in 2016 gaf ongeveer een kwart van de ondervraagden aan (helemaal) niet te weten waar ze kunnen aankloppen voor mantelzorgondersteuning.

6.3 Ervaringsverhalen van mantelzorgers in Renkum

Op 28 juni 2017 verscheen het eerste artikel over de ervaringen van mantelzorgers in het weekblad Rijn & Veluwe. In dit eerste interview (dd. 28 juni 2017) werd een zeer kritisch beeld

geschetst van de ondersteuning door de gemeente. De geïnterviewde mantelzorgers gaven aan als mantelzorgers weinig steun te krijgen van de gemeente en het gevoel te hebben er in veel gevallen alleen voor te staan. Wanneer je over eigen vermogen beschikt, in dit geval een eigen huis, dan wordt de aangeboden hulp door de gemeente veel te duur. De mantelzorgers gaven aan meer ondersteuning van de gemeente te willen, met name op het gebied van voorlichting en informatie.

“Ik mis voorlichting. Van heel veel regels of mogelijkheden weet je niks af. Er zijn allerlei instanties die niet samenwerken. Het is heel lastig om er achter te komen wat er kan.”

Naar aanleiding van het eerste interview in Rijn & Veluwe zijn er vijf reacties binnengekomen van mantelzorgers bij de RTA- werkgroep. Drie van deze reacties zijn in lijn met de ervaringen van dhr. Peters.

Zo wordt aangegeven dat er onvoldoende informatie en voorlichting is of de voorzieningen die er allemaal zijn, maar ook over de kosten (eigen bijdragen hiervan). De eigen bijdrage voor vervangende zorg en/of dagopvang is voor sommigen een (te) grote drempel om van dit soort voorzieningen gebruik te maken. Twee mantelzorgers wezen erop dat de informatievoorziening hierover onvoldoende of zelfs onjuist is.

Een andere mantelzorgers gaf aan zowel positieve als negatieve ervaringen te hebben met de gemeente. Aanvankelijk werd er vanuit het sociale loket snel en adequaat gereageerd op de zorg- of ondersteuningsvragen. Maar toen deze mantelzorgers aanklopte bij de gemeente voor een bijdrage voor een noodzakelijke aanpassing in het huis, had zij het gevoel dat zij niet serieus werd genomen.

“Onzekerheid over de hoogte van de eigen bijdrage, onjuiste voorlichting hierover en de zeer lange duur van afhandeling maken dat mijn vrouw nu minder vaak naar de dagopvang gaat.”

“De thuiszorg heeft ook gebeld naar de gemeente om de aanvraag te bespoedigen. Dat je dan pas ongeveer 6 weken later wordt gebeld dat de afspraak kan worden gemaakt is ronduit slecht beleid en niet acceptabel.[...] Het is mij volstrekt onduidelijk waarom een ambtenaar moet beoordelen of een apparaat nodig is als zowel de thuiszorg, fysiotherapeut en revalidatie afdeling hiernaar vragen.”

Andere reacties geven een heel ander beeld van de gemeente. Zo wordt gewezen op de goede begeleiding en ondersteuning door de medewerkers van het sociaal loket.

“De gemeente denkt altijd goed en snel met ons mee, ook bij plotselinge crisissituaties en zorgt voor oplossingen. Ik heb enkel positieve ervaringen met het sociaal loket.”

Een andere mantelzorgers gaf aan zeer tevreden te zijn over de ondersteuning die zij aan haar zieke partner kregen, niet alleen vanuit de gemeente, maar ook vanuit andere instanties. Veel ondersteuning werd niet verkregen door de gemeente, maar naar aanleiding van een doorverwijzing van de huisarts. Via de huisarts werden zij bijvoorbeeld bezocht door een praktijkondersteuner ouderenzorg, die hen praktische adviezen gaf en hen in contact bracht met (vrijwilligers)organisaties waar zij, ook als mantelzorgers een beroep op konden doen. In dezelfde reactie werd er op gewezen dat er weliswaar een redelijk aanbod van hulp en hulpmiddelen bestaat, maar dat mensen wel ‘hun weg moeten weten’ om daar gebruik van te

kunnen maken. Om passende ondersteuning te krijgen, moet men wel in staat zijn om zich tot de juiste instanties of organisaties te richten.

Daarnaast moeten mensen in staat zijn om hun hulp- of ondersteuningsvraag te kunnen verwoorden. Dit is een grote drempel voor mensen die te maken hebben met psychische en sociale problematiek.

Dit aspect speelt ook een rol bij mantelzorgers die zorgen voor iemand met (beginnende) dementie. Bij deze groep, die overigens ook zeer divers is, is het vaak niet eenvoudig om de precieze ondersteuningsvraag te achterhalen. Dit vraagt dan ook de nodige competenties en ervaring van de professionals en vrijwilligers die hiermee te maken krijgen.

“Psychische klachten worden moeilijk geuit en slecht herkend. Deze reactie is bedoeld om daar aandacht voor te vragen.”

Bron: Reactie op het 1^e interview in Rijn en Veluwe

Maar zelfs als mantelzorgers in staat zijn om hulp of ondersteuning te vragen, ervaren zij vaak nog een drempel om dat ook daadwerkelijk te doen. Vaak nemen zij hun zorgtaken als vanzelfsprekend, ongeacht de last die deze met zich meebrengen. Veelzeggend was dan ook een reactie die we kregen van een oudere (80+) mantelzorger:

“Het liefste wil ik het alleen zien te redden.”

Kortom

Mantelzorgers maken vaak geen gebruik van de ondersteuningsmogelijkheden die er voor hen zijn.

Dikwijls ervaren mantelzorgers hun zorgtaken als vanzelfsprekend of nemen het voor lief, maar er zijn ook drempels om gebruik te maken van ondersteuningsmogelijkheden. Soms zijn mensen niet in staat om een hulp- of ondersteuningsvraag te formuleren, of zijn zij simpelweg niet bewust van de mogelijkheden die er zijn. Hoewel de informatievoorziening vanuit de gemeente is verbeterd, zijn hier nog grote stappen in te maken.

Mantelzorgers oordelen wisselend over het aanbod en de kwaliteit van de ondersteuning. Het cliëntervaringsonderzoek laat zien dat een grote groep noch positief, noch negatief oordeelt over het ondersteuningsaanbod. Ongeveer de helft van de ondervraagde mantelzorgers vindt dat het aanbod voldoende rekening houdt met de wensen van mantelzorgers en ervaren dat het aanbod hen ook daadwerkelijk ontlast. Meer dan de helft van de ondervraagde mantelzorgers is tevreden over de kwaliteit van de ondersteuning die zij krijgen.

De ervaringsverhalen laten echter ook zien dat de ondersteuning niet altijd aansluit bij de wensen en verwachtingen van mantelzorgers. Het is lastig om in aanmerking te komen voor maatwerkvoorzieningen, bijvoorbeeld als het gaat om aanpassingen in het huis. Daarnaast kan de eigen bijdrage een grote drempel zijn om gebruik te maken van verschillende vormen van respijtzorg. Verschillende mantelzorgers geven aan dat de gemeente tekort schiet als het gaat om verschaffen van informatie en voorlichting. Onzekerheid over de eigen financiële bijdrage kan leiden tot het mijden van dit soort voorzieningen.

Mantelzorgers hebben wisselende ervaringen als het gaat om contacten met medewerkers van

het sociale loket. Soms wordt er snel en adequaat gereageerd op een hulp- of ondersteuningsvraag en wordt er goed meegedacht met de zorgvrager/ mantelzorger. Maar in andere gevallen wordt het contact met de gemeente ervaren als bureaucratisch en weinig empathisch.

Bronnenlijst en verantwoording

Artikelen in kranten, tijdschriften en websites

Nr.	Titel	Bron	Datum
1	Steunen en kreunen: mantelzorgende ambtenaar wil extra hulp werkgever	Binnenlands Bestuur, nummer 45, 2015	2015
2	Onderzoek gevolgen 3D: zorg valt ambtenaar zwaar	Binnenlands bestuur, nummer 45, 2015	2015
3	Spaarzame beloning voor mantelzorgers: waarderen is nog wennen voor gemeenten	Binnenlands Bestuur, nummer 2, 2016	2016
4	Verdwaald tussen de zorgloketten	Trouw, https://www.trouw.nl/samenleving/verdwaald-tussen-de-zorgloketten~a1e6c4aa/	16 juni 2017
5	Informeel zorg: wie doet er wat? Omvang, aard en kenmerken van mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg en ondersteuning in 2014	Sociaal Cultureel Planbureau https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2015/Informeel_hulp_wie_doet_er_wat	2015
6	Een op de zes mantelzorgers in regio Arnhem vindt zorg voor naaste zwaar	De Gelderlander https://www.gelderlander.nl/regio/een-op-de-zes-mantelzorgers-in-regio-arnhem-vindt-zorg-voor-naaste-zwaar~ad60379f/	31 augustus 2017
7	Gezondheidsmonitor 2016, cijfers voor lokaal en landelijk beleid	GGD https://www.ggdghorkennisnet.nl/?file=27813&m=1459501960&action=file.download	Maart 2016
8	Zicht op de Wmo 2015: ervaringen van melders, mantelzorgers en gespreksvoerders	Sociaal Cultureel Planbureau https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2017/Zicht_op_de_Wmo_2015	Oktober 2017
9	Vragen en antwoorden over mantelzorgwoningen	Companen, Advies voor wonen en leefomgeving. https://vng.nl/files/vng/nieuws_attachments/2014/20140218-vragen-antwoorden-mantelzorgwoningen-def.pdf	Januari 2015
10	Kwetsbaar en zelfstandig, onderzoeksrapport	Institute for Management Research Creating knowledge for society, Radboud Universiteit Nijmegen, september 2012	September 2012
11	Mantelzorg en wonen Kennisdossier G32-werkgroep wonen en zorg	Platform31 Den Haag Annette Duivenvoorden en Netty van Triest (Platform31)	

Geraadpleegde websites

Nr	Organisaties/ instantie	Bron
1	Zorgverzekering Informatie centrum	http://www.zorgverzekering.org/algemene-informatie/langdurige-zorg/mantelzorg/
2	Rijksoverheid	Regelhulp: wegwijzer naar zorg en ondersteuning www.regelhulp.nl
3	Mezzo, vereniging voor mantelzorgers	www.mezzo.nl
4	Renkum voor Elkaar	https://www.renkumvoorelkaar.nu/
5	Woudlopersgids Informele zorg	https://gemeenten.movisie.nl/sites/default/files/editor_uploads/bestanden/gidspad.pdf
6	Infographic: Hervorming van zorg en ondersteuning: de vertaling van de transitie binnen de gemeente	www.vilans.nl
8	Mantelscan	Expertisecentrum Mantelzorg, https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/MantelScan%20[MOV-177655-0.2].pdf
9	respijtwijzer-Utrecht/	Gemeente Utrecht http://www.ugids.nl/mantelzorg/tijdelijk-overdragen-van-de-zorg/
10	VNG	https://vng.nl/files/vng/nieuws_attachments/2014/20140218-vragen-antwoorden-mantelzorgwoningen-def.pdf
11	Stichting MEE Dordrecht	http://www.meemantelzorg.nl/wordpress/wp-content/uploads/2015/05/joanna.pdf

Beleidsdocumenten en gemeentelijke websites

Nr.	Gemeente	Titel en bron	Datum
1	Renkum	http://www.renkum.nl/Inwoners/Sociaal_Loket/Mantelzorg	
2	Renkum	http://www.renkum.nl/Inwoners/Sociaal_Loket/Mantelzorg	
3	Renkum	Kadernota Transformatie Sociaal domein. <i>De Kunst van het samen leven: de transformatie</i> , 21 oktober 2015.	21 oktober 2017
4	Renkum	De kunst van het samen leven in de gemeente Renkum, <i>Uitvoeringsplan Mantelzorg 2015- 2018</i> , juli 2015.	Juli 2015
5	Renkum	Raadsbrief Uitkomsten cliëntervaringsonderzoek 2017.	29 september 2017
6	Renkum	Raadsbrief Uitkomsten cliëntervaringsonderzoek 2017 , d.d. 29 - september 2017	29 september 2017
7	Renkum	Raadsbrief Van Hulp bij het Huishouden naar Ondersteuning Thuis	17 december 2017
8	Renkum	Beantwoording raadsragen GroenLinks over woningsplitsing	18 april 2017
9	Renkum	Beantwoording vragen RTA (Bijlage 3)	12 oktober 2017

Gesprekken

Nr	Naam gesprekspartner	Functie/ organisatie	Datum
1	Dhr. B.Lampe	Beleidsmedewerker sociaal Domein, gemeente Renkum	14 april 2015 7 augustus 2017
2	Mw. E. van de Peppel	Gemeente Renkum	14 april 2015
3	Mw. A. Rook	Gemeente Renkum	9 maart 2017
4	Mw. R. Leuversink	Senior beleidsadviseur gemeente Renkum	9 maart 2017

Nr	Naam gesprekspartner	Functie/ organisatie	Datum
5	Mw. J. Ramreska	Gemeente Renkum	9 maart 2017
6	Mw. H. Otten	Communicatieadviseur, gemeente Renkum	7 augustus 2017
7	Mw. H. de Zeeuw	Directeur Verburgt Molhuysen Staete	22 augustus 2017
8	Mw. W. Nieuwenhuis	Maatschappelijk werker, Renkum voor Elkaar	19 september 2017
9	Mw. L. Bosker	Odensehuis Gelderse Vallei e.o.	19 september 2017
10	Mw. J. Breukers	Huisartsenpraktijk Schubertplein, praktijkmanager , POH ouderenzorg/Longen/klachtenfunctionaris	19 september 2017
11	Dhr. M. de Jong	Predikant, Ontmoetingskerk Doorwerth	26 september 2017
12	Mw. N. Nijdeken	Diaken specialistische zorg/ ouderenzorg	26 september 2017
13	Dhr. F. Makkinga	Voorzitter Wmo- Adviesraad	26 september 2017
14	Dhr. N. Kulci	Huis van Renkum	9 oktober 2017
15	Mw. Van 't Hof	Huis van Renkum	9 oktober 2017
16	Mw. R. Weeda	Huis van Renkum	9 oktober 2017
17	Mw. M. Raameyer	Odense huis	9 oktober 2017

Bijeenkomsten van de RTA- werkgroep mantelzorg

Nr.	Datum bijeenkomst	Deelnemers
1	3 maart 2015	Charlotte de Roo (BC), Ton de Boer (BC), Marlies de Groot, Lies de Vries, Pieter Minderhoud en Joyce le Comte (griffier)
2	14 april 2015	Marlies de Groot, Lies de Vries, Pieter Minderhoud, Erna van de Peppel, Ben Lampe, Joyce le Comte en Renate Muller
3	23 juni 2015	Marlies de Groot, Lies de Vries, Pieter Minderhoud en Joyce le Comte
4	12 januari 2017	Marlies de Groot, Hanneke Mijnhart, Hans Hageman, Ton de Boer, Charlotte de Roo, Marte Smits
5	25 januari 2017	Hanneke Mijnhart, Hans Hageman, Chretien Mali, Marte Smits
6	9 februari 2017	Hanneke Mijnhart, Hans Hageman, Marlies de Groot, Marte Smits
7	22 februari 2017	Hanneke Mijnhart, Hans Hageman, Marlies de Groot, Chretien Mali, Marte Smits
8	9 maart 2017	Marlies de Groot, Marte Smits
9	19 april 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Joyce le Comte
10	8 juni 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
11	7 augustus 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot, Juul Cornips, Heidi Otten, Ben Lampe
12	28 augustus 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
13	11 september 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
14	3 oktober 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
15	24 oktober 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
16	30 oktober 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
17	20 november 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
18	30 november 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
19	11 december 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips
20	19 december 2017	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot en Juul Cornips

Nr.	Datum bijeenkomst	Deelnemers
21	6 januari 2018	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot
22	8 januari 2018	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot, Marte Smits

Bijlagen

Bijlage 1: Plan van aanpak RTA werkgroep mantelzorg

Plan van Aanpak

project	RTA-werkgroep “Zorg voor Mantelzorg.”
datum	24 april 2017
opdrachtgever	Gemeenteraad Renkum
projectleider	n.v.t.
samenstelling werkgroep	Hanneke Mijnhart, Marlies de Groot, Hans Hageman (tot half april 2017), Chretien Mali
opsteller	Marte Smits
startdatum	Januari 2017
einddatum	November / december 2017
versie	2
status	Definitief (de Begeleidingscommissie heeft kennis genomen van het plan van aanpak)
doel Plan van Aanpak	Informeren van en klankborden met de raad wat betreft de inhoudelijke aanpak het RTA-onderwerp ‘Mantelzorg’. De RTA-werkgroep wil het Plan van Aanpak presenteren in de commissie Inwoners van 15 mei 2017 en daar de behoeften peilen, wensen ophalen en ideeën meenemen voor de verdere uitvoering van het plan.
achtergrond	De besturingsfilosofie (vastgesteld 24 september 2014), waarbij de gemeente verandert in een organisatie die gaat “zorgen dat”, in plaats van “zorgen voor”, heeft consequenties voor de wijze waarop de gemeente inwoners benadert en betreft. En daarmee dus ook voor de wijze waarop de gemeente aankijkt tegen mantelzorgers en vrijwilligers. Dit is o.a. reden geweest om dit onderwerp op 10 oktober 2016 op de lijst met thema’s te plaatsen waar de raad in de raadsperiode 2014 - 2018 intensief mee aan de slag wil, onderling, met inwoners en met het college. ³

³ Toelichting keuze thema Mantelzorg, 10 oktober 2014:

Mantelzorgers zorgen langdurig en onbetaald voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende partner, ouder, kind of ander familielid, vriend of kennis. Hoewel een mantelzorger de zorg doorgaans vrijwillig op zich neemt, kan de zorg die op hem/haar komt te liggen wel zwaar vallen. In mindere of in elk geval andere mate geldt dit ook voor vrijwilligers. Zij doen vaak werk dat niet voor iedereen zichtbaar is, maar wel veel positieve impact heeft op onze leefomgeving. Waardering en erkenning voor zowel de mantelzorger en vrijwilligers zijn van belang om hun inzet en enthousiasme te stimuleren en te behouden. Vooralsnog bevinden ze zich nog steeds in een ietwat verloren hoek.

Om hier wat aan te kunnen doen, is het allereerst nodig om een goed inzicht te krijgen in de mantelzorg- c.q. vrijwilligersvraag en het aanbod. Vragen die je dan beantwoord wilt zien, zijn o.a.:

- Aantal mantelzorgers en vrijwilligers;
- De status van de werkzaamheden en de beloning;

probleemstelling	Is het huidige beleid van de gemeente Renkum ten aanzien van mantelzorg voldoende en passend voor de behoefte in onze gemeente?
doel	De RTA-werkgroep wil de raad voorzien van informatie over het onderwerp mantelzorg, waardoor dit onderwerp gaat leven en de discussie hierover breed gevoerd kan worden. Breed in die zin dat de discussie niet beperkt blijft tot het al dan niet uitdelen van een mantelzorgcompliment, maar dat mantelzorg integraal wordt benaderd. Dus ook vanuit het perspectief van de participatiesamenleving en de leefomgeving in brede zin (wonen, werken, bouwen). Uiteindelijk moet de discussie ertoe leiden dat antwoord kan worden gegeven op de vraag of er in onze gemeente voldoende en passende ondersteuning is voor mantelzorgers. En of de passende ondersteuning ook voldoende flexibel en divers is.
resultaat	De RTA-werkgroep levert een eindverslag op dat aan de raad wordt aangeboden. De werkgroep beraadt zich er nog over of er daarnaast nog een ander tastbaar product wordt opgeleverd. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een informatiedrager voor mantelzorgers met tips, verwijzingen en andere nuttige informatie.
afbakening	De RTA-werkgroep beperkt zich niet tot het bekijken van de waardering voor mantelzorgers in onze gemeente, maar wil het onderwerp breed bekijken. Zoals al eerder vermeld in dit plan wordt met breed bedoeld participatie, wonen en dergelijke.
Gebruikers/doelgroep	De RTA-werkgroep richt haar werkzaamheden primair op de raad, om raadsleden in staat te stellen een gewogen standpunt in te nemen over het mantelzorgbeleid van de gemeente. Maar de informatie kan uiteraard ook van belang zijn voor college, ambtelijke organisatie, inwoners en instanties.
relatie met/betrekken bij	De werkgroep heeft ter voorbereiding op het schrijven van het Plan van Aanpak gesprekken gevoerd met betrokken ambtenaren. Doel van deze gesprekken was te achterhalen hoe de mantelzorg op dit moment is georganiseerd.

-
- De (ervaring van de) hoogte van de (fysieke en mentale) belasting;
 - De mate waarin het werk georganiseerd is (aansturing, begeleiding, ondersteuning, netwerk).

Dit is een interessant onderwerp voor onze gemeente en voor de gemeenteraad. Gezien de ontwikkelingen zal deze groep mensen gewild en ongewild groter worden. De problemen rond of beter de zorgen voor mantelzorger en vrijwilliger zijn van alle tijden. Met de ontwikkelingen rond de decentralisaties en onze keuze voor de besturingsfilosofie waarbij de gemeente een meer regisserende rol op zich gaat nemen, maken de urgentie en de behoefte om dit werkveld in kaart te brengen groter. Een actieplan om deze doelgroepen in beeld te brengen met alle aspecten die daarbij een rol spelen, kan daarbij behulpzaam zijn. Nu is het nog te veel een ondergeschoven onderwerp. Het gaat vooral om het inzichtelijk maken van de grootte van de groep en hoe deze is samengesteld. Door het in kaart brengen van deze groepen kun je je als gemeente beter voorbereiden op het mobiliseren en ondersteunen van deze groepen.

De RTA-werkgroep wil verder nog met een aantal doelgroepen contact zoeken, o.a. zorginstellingen, professionals, belangenorganisaties, kerkelijke instanties.

Ook wil de werkgroep inwoners betrekken: o.a. door columns met ervaringsverhalen in de Rijn en Veluwe te plaatsen. De RTA hoopt dat hier reacties van inwoners op komen met weer nieuwe verhalen en ervaringen. Wellicht dat deze uiteindelijk gebundeld kunnen worden.

Andere gemeentes; om de verschillende (gemeentelijke) visies op het onderwerp te inventariseren, gedacht wordt aan gemeente Utrecht, Wageningen en Rheden.

Tot slot wil de werkgroep haar plan in de commissie Inwoners presenteren en daar aan de raads- en commissieleden vragen om input, ideeën en suggesties betreffende de uitwerking van het onderwerp.

**Planning en
werkvormen**

2017-1ste en 2^e kwartaal.

- Informatie vergaren, inlezen in het onderwerp.
- Voeren van oriënterende gesprekken met mensen uit de ambtelijke organisatie.
- Vaststelling probleemstelling en doelen, alsmede vaststelling Plan van Aanpak.
- Toetsing met begeleidingscommissie
- Starten met een column in de Rijn en Veluwe
- Presentatie in commissie Inwoners 15 mei 2017

2017-3^e kwartaal.

- Keuzemogelijkheden onderzoeken.
- Deskundigen raadplegen.
- Ervaringen delen.
- Column in Rijn en Veluwe
- Werkvorm uitwerken om de raad over het onderwerp te informeren.

2017-4^e kwartaal.

- Eindverslag bespreken in een gecombineerde commissie in november / december.

kwaliteit Een eventueel advies aan de raad wordt goed onderbouwd en voorzien van de uitkomsten van de raadpleging van organisaties, andere gemeenten en zorgverleners.

akkoord BC

plaats Oosterbeek

datum 25 april 2017

akkoord projectleider

n.v.t.

plaats

datum

Marnix ten Brinke

“Ik ben diep teleurgesteld”

Meer steun voor mantelzorg

Bert Peters (64) is mantelzorg en het valt hem zwaar. De gewenste ondersteuning is lastig te krijgen. “Ik heb veertig jaar gewerkt en nu sta ik er alleen voor met de zorg voor mijn vrouw en ik ervaar weinig hulp.

OOSTERBEEK - Zijn vrouw heeft al meer dan vijftien jaar de ziekte van Parkinson. “Maar de laatste zes of zeven jaar komt de ziekte meer naar voren. Het wordt steeds erger. Tot twee jaar terug kon ze het nog aardig onderdrukken met pillen, maar dat werkte niet meer. Toen waren er twee alternatieven: of een ingrijpende operatie die nogal risicovol was en een wachtlijst van en-

“JE MOET HET ALLEMAAL ZELF DOEN EN BETALEN.”

kele jaren of het toedienen van medicijnen door een speciaal pompje.” We hebben toen voor dit laatste gekozen.” Op dit moment werkt het aardig goed. Mijn vrouw kan nu met de rollator wat in huis en in de tuin lopen en ook kan ze als ze zich goed voelt de trap op en af. Niet alleen voor zijn vrouw, maar ook voor Bert zelf heeft de ziekte grote gevolgen. De ziekte van Parkinson heeft in-

vloed op de werking van de hersenen waardoor ze sommige dingen niet meer kan. Het hele huishouden komt nu op mij neer. Mijn vrouw pakt wel spullen, maar kan het niet meer opruimen. Ik heb op dit moment geen werk en omdat ik altijd als zelfstandig ondernemer heb gewerkt, krijg ik geen uitkering. Ik kom niet meer aan de bak, want ik ben te oud en het soort werk dat ik doe is vooral te vinden in het westen van het land. Dat kan weer niet omdat dit te ver rijden is en ik voor mijn vrouw moet zorgen.”

Nu doet hij af en toe losse klussen in de buurt. “Het is fysiek zwaar werk en als ik thuis kom ben ik doodop, maar dan moet ik nog eten koken en huis opruimen. Het is best pittig. Ik bel tijdens het werk regelmatig naar huis, want ze is vaak gevallen en heeft dan wat gebroken waardoor ze weer naar het ziekenhuis moet om geopereerd te worden. Soms neemt ze de telefoon niet op en dan pak ik snel de auto naar huis toe. Je weet tenslotte maar

Bert Peters voelt als mantelzorg te weinig steun en staat er in veel gevallen alleen voor. Foto: Marnix ten Brinke

nooit.”

Op aanraden van de ergotherapeut vroeg ik om steun bij de Gemeente Renkum en kreeg ik een keukentafelge-

sprek. Dat waren twee aardige dames, maar ze konden weinig voor mij betekenen. Wanneer je eigen vermogen hebt, in dit geval een eigen

huis, dan wordt de aangeboden hulp door de gemeente veel te duur. Huishoudelijke hulp, een traplift? Je moet het allemaal zelf doen en betalen. Bert zou graag meer ondersteuning willen van de gemeente, niet alleen qua geld, maar ook wat er allemaal wel en niet mogelijk is. “Ik mis voorlichting. Van heel veel regels of mogelijkheden weet je helemaal niks af. Er zijn allerlei instanties die niet samenwerken. Het is heel lastig om

COMPLIMENT

Er is nog wel een mantelzorgcompliment, waarbij mantelzorgers jaarlijks een klein bedrag krijgen voor al hun moeite. “Dat vind ik een belediging. 150,00 euro per jaar, wat moet ik er mee? Het is eigenlijk mijn eer te na om dit te accepteren, maar mijn vrouw vond dat ik toch maar het aanvraagformulier moest invullen.”

erachter te komen wat er kan. Ik had graag gewild dat de gemeente meer naast mij was gaan staan om oplossingen te bedenken over hoe ik het beter kan redden. Wij hebben nu, na een half jaar wachten, gelukkig twee uren per week ambulante hulp vanuit de gemeente voor mijn vrouw. Dat gaat niet vanzelf, je moet er zelf meerdere keren achteraan. Je voelt geen steun. Ik ben diep teleurgesteld.”

OPROEP

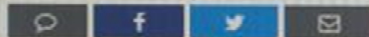
De werkgroep ‘Zorg voor Mantelzorg’ van de Gemeenteraad van Renkum hoort graag uw ervaringen als mantelzorg. Heeft u een reactie op dit artikel en/of wilt u ons uw eigen verhaal vertellen dan kan dat door te mailen naar mantelzorg@raad.renkum.nl t.a.v. Marlies de Groot en Hanneke Mijnhart.

Jan en zijn vrouw Hanneke in hun eigen tuin in Oosterbeek.

Respijtzorg geeft even ademruimte

wo 13 sep 2017, 11:30

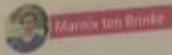
Zo'n zeven jaar geleden kreeg Hanneke, de vrouw van Jan, een diagnose wat haar hele leven en dat van haar man op de kop zette. Een hersendegeneratie dat 1 op de 100.000 mensen treft. Een Parkinsonisme waarvoor geen medicijn is en waar nog een levensverwachting van zeven jaar voor stond.

Oosterbeek - "Zo'n zeven jaar geleden, op de dag dat ik met prepensioen ging kreeg mijn vrouw Hanneke een diagnose die ons hele leven op de kop zette", vertelt Jan. "Een zeldzame hersendegeneratie waarvoor geen medicijn of behandeling is. Het heeft vooral fysieke effecten, met haar verstand en geheugen is gelukkig niks mis." Haar fysieke aftakeling begon eigenlijk onmiddellijk. Evenwicht en reactievermogen liepen terug, zelf autorijden, fietsen en lopen kon niet meer. Vroeger hadden ze altijd veel gewandeld, gefietst en gereisd. Dat werd nu snel heel lastig of in sommige gevallen onmogelijk. "Je kunt je wel bedenken dat we ons pensioen heel anders hadden voorgesteld. Gelukkig hadden we tien jaar terug in Oosterbeek een huis gekocht, alles gelijkvloers en drempelloos, waar thuiszorg mogelijk was."

Tot anderhalf jaar geleden deed Jan alle zorg zelf. "Ik heb wel steeds meer maatschappelijke activiteiten en hobby's moeten opgeven. Ik kon Hanneke nauwelijks nog een paar uur alleen laten. Ze viel regelmatig en lag dan op de grond als ik thuis kwam."

Het laatste jaar ging het snel bergafwaarts en werd het voor Jan steeds lastiger en zwaarder. "Heel belastend is dat Hanneke vaak aandrang heeft om naar de wc te gaan, waarbij ze steeds geholpen moet worden. Overdag is dat al erg verstorend, maar 's nachts helemaal. In een rustige nacht maakt ze me drie, vier keer wakker. De volgende ochtend ben je dan helemaal gesloopt."

Daarom werd midden 2016 gekeken naar respijtzorg, zodat Jan de zorgtaak even zou kunnen uitbesteden aan een ander. "Bij het doorgronden van de wettelijke regelingen en mogelijkheden en bij het zoeken van de beste oplossing zijn we toen goed geholpen door de verschillende instanties", vindt Jan. "De huisarts en assistentes, het zorgloket van de gemeente, het regionaal zorgkantoor. Allemaal gaven ze ons goede adviezen, contacten en doorverwijzingen. Hanneke bleek onder de Wet Langdurige Zorg te vallen. Eind 2016 kreeg ze een flink budget (PGB) voor zorg toegewezen. Tijdens de aanvraagtijd hielp de gemeente ons enkele maanden vanuit de WMO." In 2017 hebben ze uit het budget geleidelijk aan meer ondersteuning gevraagd, omdat Jan fysieke klachten kreeg en overbelast raakte. Eerst twee avonden in de week, sinds begin september zijn daar drie ochtenden en twee middagen bij gekomen. "Dan komt er iemand in huis om voor Hanneke te zorgen of met haar op stap te gaan. Ik kom dan aan mijn eigen dingen toe: joggen, de tuin, even ontspannen. Je kunt zelfs een heel weekend thuishulp in huis halen om er zelf op uit te gaan. Ik had geen idee dat het zo soepel zou gaan. We hopen zo nog een tijd een goede balans te houden tussen onze zelfstandigheid thuis en de ondersteuning door de thuiszorg".

“Ik zou echt niet meer anders willen”

Mantelzorgwoning in eigen tuin

Marijke Hartog heeft ruim drie jaar geleden een mantelzorgwoning in haar tuin laten bouwen voor haar moeder. “Ik heb er geen centje spijt van. Het heeft voor een veel betere relatie met mijn moeder gezorgd.”

RENKUM - In veel landen is het heel normaal wanneer kinderen voor hun ouders zorgen, wanneer zij dat zelf niet meer kunnen. In Nederland is dit nog geen vanzelfsprekendheid. Maar de tijd dat iedere bejaarde naar een bejaarden-tehuis of verzorgingscentrum gaat ligt ook achter ons. De overheid wil graag dat mensen zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen blijven wo-

nen moeder bij één van hen te laten wonen. “We zijn toen gaan nadenken over een mantelzorgwoning en het was het meest logische wanneer mijn moeder dan bij mij zou komen. Ik heb een grote tuin en dus de ruimte voor zo'n woning.”

Binnen anderhalve maand was de vergunning rond. “De gemeente Renkum verdient hiervoor echt een pluim”, aldus Marijke. “We hebben veel voorwerk gedaan en het huisje samen met mijn moeder ontworpen. Zo wilde zij heel graag een ‘klompenhok’, nou dat heeft ze gekregen.”

Het huisje werd in drie maanden tijd door een zwager die timmerman is in elkaar getimmerd. “Het is gemaakt van precies op maat gemaakte geïsoleerde houtbouw met een hoge graad van comfort en isolatie. Er is een woonkamer met keuken, een badkamer en een slaapkamer. De woning is vrij hoog, waardoor mijn moeder een grote raampartij heeft met een mooi uitzicht op de tuin.”

Zo'n woning bouwen kost al

Marijke Hartog in de hun tuin voor de mantelzorgwoning van haar moeder. (foto: Mariëtte ten Brinke)

gauw tachtigduizend euro. “Je krijgt er geen subsidie voor, je moet het helemaal zelf betalen. Daarom is het niet voor iedereen weggelegd. Daar-

naast is het natuurlijk van belang dat je een grote tuin hebt en, ook niet onbelangrijk, je moet wel een hele goede band met je ouder(s) hebben,

wil je dit doen.”

Marijke is ontzettend blij dat ze drie jaar geleden de keuze heeft gemaakt om haar moeder in de tuin te laten wonen. “Het heeft voor minder werk en minder zorg gezorgd. Ik werk meerdere dagen en kan nu, voordat ik naar mijn werk ga, even snel langs mijn moeder om te zien hoe het gaat. We laten elkaar ook vrij. Soms eet ze 'avonds met ons mee en we bellen elkaar. Het is niet zo dat ze elke avond bij ons op de

HULP

Op dit moment heeft Marijke Hartog geen hulp nodig van de gemeente, maar dat zou in de toekomst anders kunnen zijn. “Dan moet je misschien de wijkhulp inschakelen voor het wassen en het zou mogelijk dan ook wel fijn zijn wanneer je met iemand kan praten die met je meedenkt als er problemen zijn waar je zelf niet uitkomt.”

bank zit. Mijn moeder heeft haar eigen vrienden en kennissen en doet zelf haar boodschappes. Onze buurt is ook heel close, die houden een oogje in het zeil. Het geeft mij een heel vertrouwd gevoel en ik vind het gezellig dat ze bij ons woont. Je merkt wel dat ze langzaam wat achteruit gaat, maar desnoods kopen we dan zorg in, mocht dat nodig zijn. Ja, je zit dicht op elkaar, maar ik zou echt niet meer anders willen.”

WERKGROEP

De werkgroep 'Zorg voor Mantelzorg' van de Gemeenteraad van Renkum hoort graag uw ervaringen als mantelzorger. Heeft u een reactie op dit artikel en/of wilt u ons uw eigen verhaal vertellen dan kan dat door te mailen naar mantelzorg@raad.renkum.nl t.a.v. Marlies de Groot en Hanneke Mijnhart.

Gemeente Renkum

Van College	Kenmerk
Aan Gemeenteraad	Kopie aan
Datum 12 oktober 2017	Onderwerp Vragen mantelzorg

De RTA Mantelzorg onderzoekt conform het Plan van Aanpak (besproken door de Raad in juni 2017) of het beleid en het aanbod van voorzieningen voor mantelzorgers voldoende, voldoende divers en flexibel genoeg is. In dit kader wil de RTA-groep zicht krijgen op de voorzieningen die worden ingezet voor de mantelzorger cq voor de zorgvrager met het doel de mantelzorger te ontlasten, zowel in kwantitatieve zin als in kwalitatieve zin. De (maatwerk)voorzieningen kunnen -in de ogen van de RTA-Mantelzorg- een grote reikwijdte hebben van het mantelzorgcompliment, verstrekken van hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, dagbesteding tot respijtzorg.

Op 22 februari 2017 heeft de RTA een gesprek gehad met enkele ambtenaren waarbij inzicht verkregen is in de soort voorzieningen, het beleid van de gemeente en de praktische uitvoering. De RTA mist nog het inzicht in de cijfermatige onderbouwing; om hoeveel voorzieningen gaat het en wat is de financiële omvang? Daarnaast zouden we graag informatie krijgen over de ouderenbezoekers. En tenslotte hebben we het verzoek of u wellicht de cijfers die MEZZO, het landelijke expertisecentrum op het gebied van mantelzorg, van commentaar kan voorzien.

Vraag 1.

- a. Hoeveel indicaties voor voorzieningen op het gebied van mantelzorg zijn er in 2015, 2016 en in 2017 (tot juli) afgegeven ?

Antwoord college:

In het gesprek dat door de gemeente wordt gevoerd met iemand die een vraag om ondersteuning heeft gesteld is bij voorkeur ook de mantelzorger aanwezig. Er wordt dan gekeken naar wat er precies aan de hand is en welke ondersteuning kan worden ingezet. Er wordt daarbij gekeken naar het hele huishouden.

Het sociaal team registreert hoe vaak maatwerkvoorzieningen worden ingezet. Maar het is niet mogelijk om te bepalen hoeveel maatwerkvoorzieningen er precies voor mantelzorgers zijn ingezet omdat er dus wordt gekeken naar het hele huishouden en niet naar wat er uitsluitend t.b.v. de mantelzorger is ingezet. Daarnaast zijn er ook allerlei mogelijkheden om mantelzorgers en hun zorgvrager te ondersteunen wat het ook ingewikkeld maakt te registreren wat er precies voor mantelzorgers wordt ingezet. Huishoudelijke ondersteuning kan bijvoorbeeld ingezet worden ter ontlasting van de mantelzorger. Deze maatwerkvoorziening wordt dan ingezet voor de mantelzorger en de zorgvrager, zodat mensen zelfstandig kunnen blijven wonen. Maar de vraag is niet te beantwoorden of dit dan een maatwerkvoorziening is voor de mantelzorger of voor de zorgvrager. Het komt aan beide ten goede. Puur formeel wordt de indicatie nu (nog) verstrekt aan de zorgvrager met als grondslag dat is geconstateerd dat deze een bepaalde zorgbehoefte heeft.

- b. Welke voorzieningen betreft het? Bijvoorbeeld Respijtzorg, toelage huishoudelijke hulp enzovoort. Kunt u bij de verschillende voorzieningen aantallen plaatsen (2015,2016, 2017 tot juli).

Antwoord college:

De mogelijkheden die het sociaal team heeft om mantelzorgers te ontlasten zijn divers. Het is belangrijk om in een gesprek te achterhalen wat de ondersteuningsvraag is. In sommige gevallen kan een algemene voorziening een oplossing bieden. In andere gevallen is een maatwerkvoorziening nodig. Te denken valt aan begeleiding groep, begeleiding individueel, huishoudelijke hulp, respijtzorg, mantelzorgurgentie (t.b.v. wonen), woonvoorzieningen etc.

Aantal complimenten dat is verstrekt:

2015: 336 + 5 x voucher HbH

2016: 483 + 7 x voucher HbH

2017 (eerste half jaar) 154 + 3 x voucher HbH

- c. Zijn er ook voorzieningen op het gebied van mantelzorg verstrekt in de vorm van een PGB en wat is de financiële omvang daarvan?

Antwoord college:

Zie daarvoor het antwoord bij vraag 1a. Het wordt niet geregistreerd in hoeverre een PGB is ingezet als voorziening op het gebied van mantelzorg.

Vraag 2.

- a. Hoe groot was de financiële omvang van de indicaties voor voorzieningen op het gebied van mantelzorg in 2015, 2016, 2017 tot juli.
- b. Kunt u een uitsplitsing maken naar de verschillende soorten voorzieningen? In ieder geval een uitsplitsing naar de omvang van de toelage voor huishoudelijke hulp, respijtzorg en PGB.

Antwoord college

Concreet kunnen we dit alleen bij het mantelzorgcompliment en bij respijtzorg aangeven.

Respijtzorg:

2015: € 1586,--

2016: € 2267,--

2017: € 1750,--

Mantelzorgcompliment:

2015: € 51.525

2016: € 74.025

2017 (tot juli): € 23.328,50

Vraag 3.

- a. Hoe komt het aanbod van (maatwerk)voorzieningen voor (het ontlasten van) mantelzorgers tot stand?
- b. Welke invloed hebben mantelzorgers zelf / belangenorganisaties van mantelzorgers hierop?

Antwoord college:

a. Het aanbod van (maatwerk) voorzieningen is onderdeel van het totale aanbod aan voorzieningen waarvoor wij verschillende aanbieders hebben gecontracteerd. Het hangt af van de situatie van de mantelzorgers en de zorgvrager welke ondersteuning passend is om de mantelzorgers te ontlasten. Het totale aanbod van alle gecontracteerde aanbieders biedt voldoende mogelijkheden om antwoord te geven op verschillende ondersteuningsvragen.

Onderwerp

Vragen mantelzorg

Datum

12 oktober 2017

Kenmerk

Pagina

2 van 4

b. In aanloop naar het formuleren van het uitvoeringsplan mantelzorg in 2015 is er een gesprek met mantelzorgers georganiseerd om van hen te vernemen welke vragen en behoeften ze hadden. De daar opgehaalde signalen zijn meegenomen in de uitvoeringsnotitie. Daarnaast voert de gemeente jaarlijks een cliëntervaringsonderzoek uit onder mensen die een maatwerkvoorziening hebben ontvangen. In de vragenlijst aan de hand waarvan dit onderzoek wordt gedaan zijn ook vragen opgenomen over mantelzorg.

Vraag 4.

In het gesprek van 22 februari dat de RTA met onder andere mevrouw Rook had kwam naar voren dat er ouderenbezoekers zijn. Om duidelijk te krijgen over welke ouderenbezoekers het hier gaat, hebben we de volgende vragen.

- a. In het verleden, voor 2015, kwamen ouderenbezoekers (vrijwilligers) bij iedere inwoner ouder dan 70 jaar langs. Zijn dit dezelfde ouderenbezoekers als waar in het gesprek van 22 februari op werd bedoeld?
- b. Zo ja, hoeveel ouderenbezoekers zijn er, onder welke instelling vallen ze en wat doen ze.
- c. Zo nee, op welke ouderenbezoekers werd dan bedoeld, hoeveel zijn er in de gemeente Renkum en wat doen ze.

Antwoord college:

a. Ja, het gaat hier om de vrijwillige ouderenadviseurs.

b. De vrijwillige ouderenadviseurs vallen (nu nog) onder het sociaal team. Zij bezoeken inwoners van de gemeente die 80 zijn of ouder. Inwoners krijgen hierover een brief thuisgestuurd, ze hoeven natuurlijk geen gebruik te maken van het aanbod. De ouderenadviseur gaat samen met de inwoner na wat er nodig is om veilig, comfortabel en zelfstandig te kunnen blijven wonen. Zo nodig wijzen zij de weg naar hulp en ondersteuning.

Op dit moment is er nog één vrijwillige ouderenadviseur die in samenwerking met het sociaal team deze preventieve huisbezoeken aflegt.

Nota bene: de vrijwillige ouderenadviseur voert niet "het gesprek" met een inwoner. Als mensen een echte ondersteuningsvraag blijken te hebben dat wordt ingepland met een medewerker van het sociaal team.

Wij willen de preventieve huisbezoeken van de vrijwillige ouderenadviseurs op korte termijn gaan beëindigen. Dit instrument heeft een tijd lang goed gewerkt maar in de praktijk blijkt inmiddels dat het niet meer zo passend is. Het sluit inmiddels niet meer helemaal goed aan op de rol van de gemeente na de decentralisaties en de centrale positie die het sociaal team heeft gekregen in het sociaal domein als de plek waar de toegang wordt geregeld tot alle voorzieningen en van waaruit regie wordt gevoerd vanuit de gedachte: een huishouden, een regie, een plan.

Daarnaast hebben de ouderen van tegenwoordig tegenwoordig bijna allemaal zelf toegang tot internet en kunnen de informatie die zij nodig hebben opzoeken. Ook zetten wij de sociaal werkers van Renkum voor elkaar in die bij mensen thuis komen, en zijn we bezig met de ontwikkeling van het digitale platform Sterk Renkum en de campagne rond "Bewust wonen." Inwoners van boven de 80 die een echte ondersteuningsvraag hebben moeten die vraag aan een professional kunnen stellen. Daarvoor kan men contact opnemen met het sociaal team.

Onderwerp

Vragen mantelzorg

Datum

12 oktober 2017

Kenmerk

Pagina

3 van 4

Vraag 5.

Mezzo heeft een site gemaakt waar de aantallen mantelzorgers per gemeente indicatief in kaart zijn gebracht, ook voor de gemeente Renkum.

<https://www.mezzo.nl/pagina/voor-professionals/thema-s/cijfers-informele-zorg/mantelzorg-in-cijfers>

Onze vraag is of u de cijfers eventueel kan aanvullen of van commentaar kan voorzien?

De indicatie voor Renkum is:

	Vlgs MEZZO	Vlgs gemeente Renkum	
RENKUM	2015	2015	2016
Aantal inwoners	31.408	31.408	
Inwoners boven de 20 jr	24.847		Niet bekend
Mantelzorgers van 20 jr en ouder (1 op de 3)	8.282	3772 mantelzorgers van 18 – 65 (uitvoeringsplan mantelzorg 2015)	Niet bekend
Mantelzorgers die langdurige zorg verlenen; (28,4% van volwassen inwoners)	7.057	5100 (uitvoeringsplan mantelzorg)	Niet bekend
Mantelzorgers, langdurige en intensieve zorg; (4,7% vd volwassen inwoners)	1.168	2142 (uitvoeringsplan mantelzorg)	Niet bekend
Zwaarbelaste inwoners	828	866 (uitvoeringsplan mantelzorg)	Niet bekend
Aantal zorgcomplimenten		341	490

Antwoord college:

In het uitvoeringsplan mantelzorgbeleid 2015 – 2018 (juli 2015) hebben wij gegevens opgenomen over de geschatte aantallen mantelzorgers in de gemeente op basis van landelijke richtlijnen die zijn ontwikkeld door Mezzo.

Op www.waarstaatjegemeente.nl staan ook cijfermatige gegevens over de gemeente onder het kopje "Burgerpeiling". Deze cijfers zijn (onder meer) gebaseerd op de uitkomsten van het jaarlijkse cliëntervaringsonderzoek dat de gemeente laat uitvoeren.

Onderwerp

Vragen mantelzorg

Datum

12 oktober 2017

Kenmerk

Pagina

4 van 4